

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

З М І С Т

** — До подій на Середньому Сході	1
Д. Д. — З приводу одної „среси”	4
Е. М. — Листи до любезних земляків	7
Б. Г. — Нотатки без такту і не в такт	9
І. Хорольський — Ю. Смолич грає в підкидного	12
А. Орликовський — Польська відповідь німцям	16
Е. М. — Дмитро Донцов	18
Михайло Пронченко — Я пів землі пройшов	22
Федір Одрач — Ботокуди	22
Е. М. — Польські літературні справи	27
М. Бутович — Полон генерала Корнілова	28
М. Чировський — Про соціальне законодавство ЗДА	30
ІХ Протестаційна Зустріч в Бофало	31
В. Щербій — Як український Дітройт зустрів Я. Стецька	32
І. Вовчук — Відповідь на листа	
В. М. — Помер Джон Ф. Стюарт	

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

ВІДПОВІДЬ НА ЛИСТА

25 серпня 1958 р.

До Ініціативного Комітету для Об'єднання
Українського Націоналістичного Руху,

Вельмишановний Пане Голово!

Одержав Вашого листа з 21 липня ц. р. в справі об'єднання Українського Націоналістичного Руху з закликом Комітету, надрукованого потім в пресі. Через кілька днів наспіли запити від людей, об'єднаних в ООЧСУ, в яких вони просять подати становище до листовної акції, що її провадить Ваш Комітет.

Відповідаю на Вашого листа і подаю своє становище. Всяке добре діло чи почин, а таким є об'єднання сил Українського націоналізму, стане таким тоді, коли переводитиметься відповідними, благородними способами. Найкраще єднатися в спільній політичній дії, суспільно-політичній діяльності і праці, служачи громаді, під її контролею. Таке єднання, оперте на конкретні конструктивні діла, перекреслює врази, негаразди, недовір'я і все, що колись спричинювало розбиття. Наша суспільна дійсність дає багато нагод для такого ділового творчого єднання в праці і ділах.

Спроба об'єднувати націоналістів через голови їхніх Проводів, за методом тиску низів, як то робиться в листах і відозвах Вашого Комітету, на мій погляд, розходиться з шляхетністю задуму. Вона (спроба), з мого погляду, не тільки не помагас об'єднанню, а, навпаки, може заохочувати до творення нової націоналістичної організації. А помічники для цього знайдуться, бо український націоналізм живе і діє не без воєнів.

В своєму листі до мене, згадавши про закиди на адресу Комітету, що він складається з людей зближених до одного середовища, Ви пишете про неприхильність членів ООЧСУ до Вашої акції, просячи виділяти когось, хто б, бодай приватно, брав участь в Комітеті. Згадується в листі і про скликання конференції представників ООЧСУ, ОДВУ і ОУНз. Коли чути про приватних представників для участі в комітеті, то мимохіть згадую як монтовано в Мюнхені Інститут на приватній базі, проти української державницької ідеї і змагу державницького. Не бачу глузду і політичної доцільності і в конференції, про яку згадуєте в листі. ООЧСУ, як Ви знаєте, є інкорпорованою громадською організацією, яка, визнаючи ідеологічні засади українського націоналізму, не пов'язана структурально і організаційно-устроєво з жадною ОУН. А ОУНз, люди якої відійшли з ОУН з 1954 р., вважаючи тільки себе репрезентантами красної боротьби, і на тій підставі хотіли реорганізувати український націоналізм, є політичною організацією. Недавно в ч. 17 „Сучасної України” за 17 серпня, з'явилось ствердження, що „за останні 4 роки центральне керівництво ОУН на Рідних землях не втримус зв'язку з закордоном”. Для чого ж було тоді братися 4 роки тому за реорганізацію націоналізму, посилаючись на мандати з Краю, щоб через 4 роки ствердити відсутність зв'язків з ним.

Відповідаючи на Вашого листа, не збираюсь займати становища до тверджень „СУ”, а хочу тільки подати Вам до відома, що способів і методів, яких стосує Ваш Комітет до об'єднання, я не поділяю, тому в конферен-

Помер Джон Ф. Стюарт

Після довгої і тяжкої недуги помер Джон Ф. Стюарт, Голова Шотландської Ліги для Європейської Свободи, палкий прихильник українського Визвольного руху й Антибольшевицького Бльоку Народів. Смерть Дж. Ф. Стюарта — це невіджалувана втрата для української політичної акції в Західньому світі. Після 2-ої Світової Війни, в часі, коли проблема визволення України й інших, поневолених Московю народів, здавалося, була відсунута на задній плян, а згадка про визволення народів була непопулярною і викликала неприхильну настанову серед можновладців і деяких політичних кіл на Заході, мало було таких людей, як Дж. Ф. Стюарт, щоб відважилися ставити чоло проти модного паціфізму й примирення з Московю Сталіна й Молотова, а пізніше Хрущова й Громика.

Помер Дж. Ф. Стюарт у глибокій старості, проживши понад 80 років працюючого життя, в змазі і доланні перешкод. Молодий Дж. Ф. Стюарт, нащадок стародавнього шотландського роду, не вдовольняючись спокійним життям в мирній Шотландії, виїхав шукати щастя в Південній Африці. Потім він любив розповідати про свої пригоди з тих часів, коли йому не раз траплялося зустрічатися віч-на-віч з хижими звірми. Пізніше був представником великої фірми, що імпортувала деревину з СРСР, і довгий час перебував у Прибалтійських краях та в Росії, де зблизка познайомився з проблемами Східньої Європи та з національною вдачею московського народу і принципами московської політики назовні та у відношенні до поневолених народів. В кінці 2-ої війни, коли політичні землеміри Заходу віддали Росії половину Європи, наладжуючи співжиття з Советською імперією, Дж. Ф. Стюарт зорганізував Шотландську Лігу для Європейської Свободи з визначних громадян своєї батьківщини, щоб політичною акцією допомагати поневоленим народам. Познайомившись із українським Визвольним рухом, через його представників на еміграції, а особливо з організацією АВН, яка об'єднала революційні сили поневолених Московю народів, Дж. Ф. Стюарт з усією енергією допомагав їхній діяльності на Заході.

Невблаганна смерть перервала працююче життя цього великого приятеля всіх поневолених Московю народів, а особливо українського, і не дозволила йому побачити плоди своєї відданої Великій Справі діяльності. Проте, зерно посіяне ним в англомовному світі вже кільчитьється й проростає. Нові люди стають на зміну нашому дорогому Дж. Ф. Стюарту, щоб іти його слідами. Прийде час і його ім'я згадуватимуть народи Східньої Європи й Азії з вдячністю за ту посвяту, з якою він працював для визволення народів. **В. М.**

ці ні ООЧСУ, ні члени її — представники не можуть брати участі, так само нікого не можу рекомендувати для приватних зв'язків з Комітетом, бо методи, якими діє Комітет розходяться з завданням, які він ставить.

З пошаною до Вас

(І. ВОВЧУК)

Голова Головної Управи ООЧСУ.

ВІСНИК

ДО ПОДІЙ НА СЕРЕДНЬОМУ СХОДІ

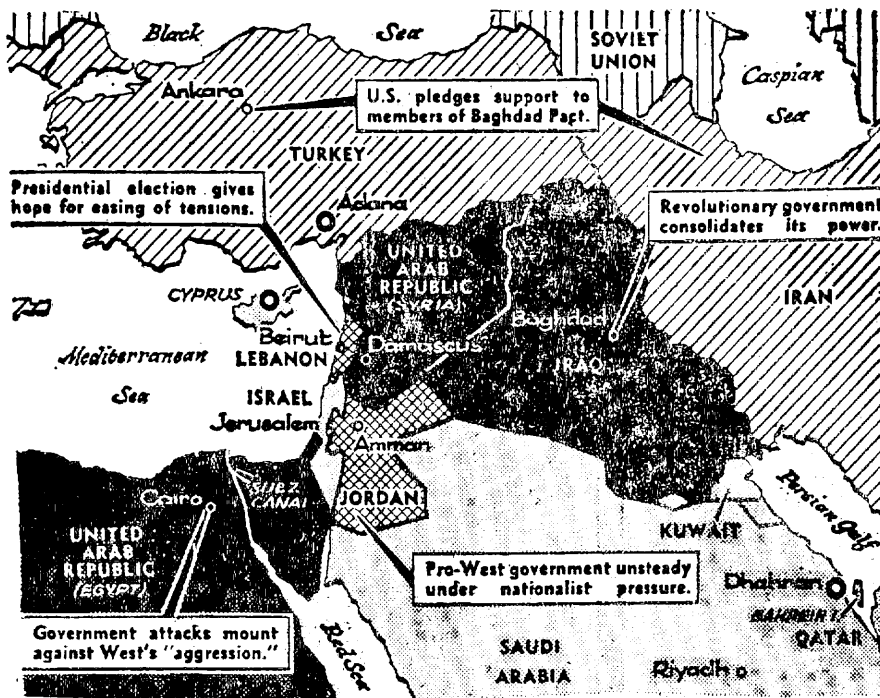
Липневий спалах на Середньому Сході придушено. Республіканський уряд Іраку, очолений бригадним генералом Абдул-Керим Касемом, що керував революцією в Іраку 14 липня, визнали більшість країн світу. Зовні мовби спокійно і в Лівані, лише іноді на вулицях Бейруту вибухають бомби. Король Йорданії, який після повалення монархії Іраку збирався рятувати Ірако-Йорданську Федерацію, заявив, що та федерація перестала існувати і висловив надію, що незабаром він попросить англійський уряд вивести свої війська з країни. Але спокій у згаданих країнах, в яких липневі події так занепокоїли світ, дуже нетривкий, то радше перепочинок перед новими заворушеннями і бурями. Обізнані спостерігачі вважають, що союз Йорданії і Лівану з Арабською Республікою неминучий.

Англійські війська, відряджені до Йорданії, щоб не допустити до перевороту, як то сталося в Іраку, не скріпили позицій і становища короля Гусейна, а радше навпаки, послабили його, бо присутність їх використовує каїрська пропаганда для здійснення націоналістичних настроїв проти захитаного трону. Навіть бедуїнські війська, найвірніші королеві, невдоволені з присутності чужих сил. Тому то на останній сесії ОН, де в багатослов'ї тушили пожежу в арабському світі, представник Йорданії благає щось робити для рятування країни.

Втратила політичний сенс і експедиція американських військ до Лівану. Новообраний президент країни, генерал Фауд Шехаб, прихильник створення Ліги Арабських країн, заявив після свого обрання, що виведення чужоземних військ з території Лівану є „найголовнішим національним завданням”. Це було ясно з самого початку експедиції, коли на другий день, після блискуче переведеної висадки англійських військ в Йорданії, а американських в Лівані, уряди обох країн заявили, що їхні

війська далі йти не збираються. Цим самим було підкреслено, що повертати силою поваленого в Іраку ладу ніхто не буде. Коли так, то завдання американсько-англійської експедиції дуже обмежене. Воно зводиться до того, щоб зберегти крихітні держави (Ліван, Йорданію) в сфері впливу Заходу. Після втрати Іраку з столицею Багдадом таке завдання не виправдується на довшу мету, тим більше; що після історії з Суезом, два роки тому, липневі події цього року показали, що подібне стримування не тільки не послаблює, а навпаки, посилює природне прагнення арабів до об'єднання. А Советська імперія, прикриваючись співчуттям і підтримкою арабського націоналізму, вибиває в західного світу рештки його впливів серед арабів. Якби не оцінювати недавніх подій, вже нині ясно, що липневий переворот в Іраку завдав великого удару по Багдадському пактові — залишив його без Багдаду. В липні виявилась неспроможність і нездібність передбачити події і запобігати їх.

А неспроможність та є вислідом небажання збагнути природу, характер і силу морально-політичної напруги арабського націоналізму. Оклепане утотоження його з комунізмом і спроби драстичної війни з ним, що мали місце в політичній практиці Заходу, привели до того, що арабський світ випав з-під впливів. Дрібні заходи проти великого лиха, що ним є большевицький імперіялізм, яких стосовано досі, не дали жадних наслідків. Більше того, дотеперішня оборонна стратегія т. зв. західного світу з підтримкою умираючого колоніялізму, живила Советський Союз, який, прикриваючись співчуттям і підтримкою національно-визвольних рухів арабських народів, немилосердно розправляється в себе з націоналізмами поневолених народів. Останні події на Близькому Сході до якоїсь міри прикрили перед народами вандалізм російської армії в

СХЕМАТИЧНА МАПА ДО ПОДІЙ НА СЕРЕДНЬОМУ СХОДІ

- Чорним позначені Арабські держави, опановані націоналізмом.
- ▨ Зарисковані — держави, де є західні війська.
- ▩ Клітиною зарисковані держави, що є в союзи з Заходом.
- Кулькою позначено західні бази.

розправі з мадярською національною революцією. Відправляючи війська на Схід, де Советський Союз вмоचाє пальці, президент Айзенгавер заявив, що робить це на домагання уряду в Ливані. І Хрущов, розправляючись з мадярами, що повстали проти російської окупації, свою розпову над Мадярщиною виправдував запрошенням уряду Мадярщини. Хоч речі не до порівняння, але перебування американських військ використовується Кремлем для скріплення своїх позицій на Сході.

Надзвичайна сесія ОН, після промов відносно подій на Сході, одноголосно ухвалила резолюцію арабських країн, в якій говориться про суверенітет, невтручання і інші різні реквізити ОН, з домаганням вивести війська з Ливану і Йорданії. Очевидно, що всі здають

собі справу з того, що практичне застосування ухваленого і дотримання пунктів резолюції залежатиме від співвідношення сил на Сході, де два протилежні бльоки ведуть боротьбу за впливи над арабським світом з його бататюючими покладами нафти, так важливої нині для Європи. Характеристичним є те, що західний світ не спромігся і на цій сесії вповні насвітлити советської агресії в Мадярщині, два роки тому. Після сесії Громико заявляє, що кожне втручання у внутрішні справи країн він вважає порушенням засад ОН. А могло б бути інакше, коли б два роки тому ЗДА спромоглися вислати одну чи дві дивізії для захисту своїх громадян на Мадярщині, як це зроблено в Ливані. Війни з Америкою Советський Союз не розпочав би тоді, як не розпочав її із-за Ливану і Йорданії, а під тиском національної революції змушений був би вивести свої війська не тільки з Мадярщини, а й цілого сателітного перстена. За тим прийшли б на чергу країни Прибалтики, Україна і Білорусь і інші поневолені Москвою держави і, мабуть, не було б потреби американцям боронитись від Советської Росії в Бейруті.

Та все це могло б бути тоді, коли б політичні землеміри т. зв. Заходу не трималися цупко великопростірних засад укладу світу і, замість

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published by the Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine Inc.

Monthly except July and August when bi-monthly.
„Second class mail Privileges Authorized at
New York, N. Y.”

I. Wowczuk Editor in Chief
Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

боротьби з арабським націоналізмом, в союзі з національно-визвольними рухами поневолених Росією народів, розпочали активну, дійову боротьбу проти большевицького колоніялізму московського царства. Рано чи пізно до цього прийде.

Зариси третьої сили

За напругою на Сході пройшла непомітно одна подія. Після відвідин Советського Союзу, про що була згадка у „Віснику”, президент Об'єднаної Арабської Республіки Насер відвідав з своєю родиною Тіта. Що відвідини ті не були звичайним гостюванням, то річ безсумнівна. Вже те, що Насер зараз, після гостювань в Советському Союзі, де йому унеможливлено зустріч з магометанським світом, поспішив у гості до Тіта, говорить, що це не була звичайна собі гостинність. В час свого перебування на острові Бріано (перерваного подіями в Іраку) Насер відкрито солідаризувався з окремою політикою Тіта між Сходом і Заходом, коли між Београдом і Москвою дійшло до великого політичного напняття, яке в Москві прикривають ідеологічним розходженням, ревізіонізмом югославської компартії. Насер, на якого великопростірні землеміри напинають комуністичну одіж, цим потягненням задемонстрував не свою ворожість до Заходу, а вірність арабському націоналізму, ідейно-політично незалежному від Москви. В кабінеті Насера, як стверджують відвідувачі його, немає портретів ні Маркса, ні Леніна, ні Сталіна, є Ганді і Лінколн.

Югославія, над якою вдруге навис московський меч, щоб вийти з ізоляції, в яку її заганає Кремль, опинившись між двома бльоками, потребує союзу. Для Тіта, після другого розриву з Кремлем, немає другого виходу, як шукати окремого шляху, незалежного від двох бльоків. Приблизно в таке становище поставили політики Заходу і Насера, який в своїй книзі „Звільнення Єгипту — філософія революції”, що вийшла два роки тому англійською мовою, писав, „що не можна ігнорувати існування світу ісламу, який пов'язаний релігійними віруваннями, підкріпленими історичною дійсністю”.

Знаючи, яку боротьбу веде совєтська імперія за свої впливи на азійсько-африканському кон-

тиненті, Насер пробує знайти спільну дію з Югославією, що опинилася між двома бльоками. А союз з арабським націоналізмом забезпечує Югославії той третій шлях, якого вона потребує, щоб триматися на віддалі від Москви і не попасти в залежність від Західного бльоку.

На острові Бріано пробувано покласти підвалини чи зариси „третьої політичної сили”, в яку мала б увійти Югославія, Єгипет, а з ними і арабський світ, Індія, Бірма, Цейлон і інші. Засяг цієї сили мав би поширитись на країни Африки і Азії, а також на північну Європу — Данія, Скандинавські країни.

Спроби формування такої сили дуже не на руку Москві. Для Хрущова більше небезпечний арабський націоналізм, ніж „спектаклі” на сесіях ОН. Ухвали ОН Москва визнає тільки ті, які їй вигідні, а арабський націоналізм з його динамічною політикою, пов'язаною і опертою на історичне минуле арабських народів, дуже небезпечний для Москви в недалекому майбутньому. В час останнього конфлікту Насер в Дамаску заявив, що він буде боротись за незалежність і свободу арабів, стоячи на позиціях націоналізму, не рахуючись ні з якими бомбами. Така постава є зрозумілою для арабів, тому десятки тисяч їх прийняли її з ентузіазмом. Навіть в Ізраїлі, як пише відомий публіцист Ю. Марголін, зібрані в Тель Авіві зараз після перевороту в Іраку почули у вступному слові головуючого, відомого діяча, таку характеристику Насера: „Як би ми не ставилися до Насера, але шапки треба скинути перед людиною, яка прямо і відкрито іде до своєї мети, перед патріотом свого народу і динамічним політиком”. А на другому боці змагу Захід, що так воює проти арабського націоналізму, почув від свого філософа, лорда Ресселя, що „комунізм не вічний і, як все в історії, мине”. Тому, коли йде про вибір, то він воліє його, як страшну війну.

І в отому паціфізмові, а разом з тим у відсутності ясної політичної концепції, яка б насаждала людей на боротьбу зі злом, — все лихо великопростірної політики. Через неспроможність відмежуватись остаточно від колоніялізму вона, говорячи про боротьбу з комунізмом, на ділі воює з націоналізмом, кидаючи в обійми Советського Союзу народи Сходу, а в практиці політичній латає дірки півзаходами.

Д. Д.

З ПРИВОДУ ОДНОЇ „ЄРЕСИ”

(ДВА ЗАПОВІТИ)

Проблема великої ваги, досі у нас майже нехтувана, порушена в книзі „Від містики до політики”, викликала осуд автора як „єретика”: і в тій пресі, що згадана в статті А. Шума у „Віснику” і в тій, що захоплена „сучасною Україною” і в „Листах” до приятелів — філістрів, і в пресі драгоманівсько-марголінських соціалістів. Замість критики, ті критики причепили авторові ганьбляче (в їх очах) тавро — „єретика”, „расиста” і „антисеміта”, — щоб до нього й не зближалися, — метода Гітлера, який чіпляв жидам жовту зірку. Містику п’ятували ті критики як забобон, а в політиці знали лиш ту, де треба було згинати хребта перед силою, — комунізму, сіонізму чи плутократії.

Ця психіка й натхнула їх в „політиці”. Тому й звертаюся не до них, а до людей, які хочуть і вміють думати над „абстрактними” питаннями, які так тісно пов’язані з палючо-актуальними, конкретними питаннями політики.

Тут на разі зреферую тільки погляди на взаємовідношення між „Новим Заповітом” і „Старим Законом”, — погляди не німецьких расистів, а інших західньо-європейських мислителів. Як їх реферує в своїй книзі основоположник „атлантського” руху Paul de Cour в книзі: „Hellenisme et Christianisme”.

Наперед процитую звернені до Христа слова Томи Кемпінського (в яким розчитувався Тарас Шевченко): „Нехай не промовляє до мене Мойсей, ані жаден з пророків, лише Ти, Господи, Боже мій... І без них Ти сам можеш сповнити всю мою душу Твоюю правдою... Вони ділають лише зовні, Ти ж освічуєш серця і навчасш їх... Отже хай не промовляє до мене Мойсей”... (Кн. 3, 2).

Чи знані ці слова Томи Кемпінського тим критикам?

Тепер з книги Ле-Кура: „В дійсності християнство має за джерело не юдаїзм, а геленізм... як завважив Lenoe Villene (Sources de la symbolique chrestienne) в первісній Церкві все було грецьке. В грецькій Азії постало сім Церков, про які мова в „Апокаліпсі”. До греків писав свої послання св. Павло. Всі догми християнські були сформульовані по-грецьки, на грецьких Соборах... В ту добу Юдея була

повна греків і в містах говорили переважно по-грецьки... Перші Отці Церкви були греками. Оріген і Клемент Олександрійський були учнями Саксаса, чия наука черпала з джерел глибокої антики... В святій Софії Константинопільській знаходилися посеїдонські символи тризуба з дельфіном”.

Ось з якого джерела вийшло вчення Нового Заповіту, вчення зовсім не подібне до навчань і до ідеї в Божества Старого Закону. І так, Сельз, оборонець геленізму, писав: „Бог жидів наказує їм шукати багатств, множитися так, щоб заселити всю землю, мордувати своїх ворогів і витеребити всю расу їх”... В своїм „Журналі” оповідає Маріс Палеоог, як одного разу сказав до княгині Полініяк, — славний філософ французький жид, А. Бергсон: „Мушу вам признатися, що релігійна нетерпимість, фанатизм релігійний, релігійна виключність прийшли з нашої біблії... Так, з гебрейської біблії... Ці жажливі пристрасти не істували у греків”... Бернар Лизар про біблію писав: „Протестантство було тріумфом жидівського духа”, бо „протестанти дають Мойсєвій біблії перше місце”.

Про дух Старого Закону пише Ле-Кур „по смерті Мойсея ізраїльтяни входять в обіцяну землю, в землю ханаанську, змасакувавши всю її людність на приказ Єгови (Второзаконіс XX). Так само витереблена була ціла людність Єрихона — мужчини, жінки, діти, старі... Місто спалено (Єгошуї VI). Єгошуя Навин, наступник Мойсея, обертає в руїну всю землю, як приказав йому Єгова і земля Ханаанська поділена між ізраїльськими племенами. Лише, читаємо в Біблії (Судії, VI), Єгова дуже гнівався, бо не витереблено всіх ханаанців. Наступник Навина, Юда, бере й руйнує Єрусалим. Наступник Юди, Самуїл дістає від Єгови наказ витеребити амалєтів: вбивайте всіх мужчин і жінок, навіть немовлят грудних, а також їх верблюдів, биків і вівці” (I Царів, XVIII)... Правда, яким далеким від духа цих книг є дух Заповіту Христа? Але наші гуманні радикали й соціалісти з прогресивними „націоналістами” моралізаторствують лише проти націоналістичних „ніцшеанців”, лише їм

приписують „джунглівську етику” і „національну нетерпимість”...

Що первісна Церква ясно розуміла взаємовідносини між Старим Законом і Новим Заповітом, видно, наприклад, пише Ле-Кур, з факту, що в Страсбурзькій Соборі синагога символічно представлена (як статуя жінки) з зав'язаними очима із зламаним скиптром, і з збитою короною. Це доказ, що лицарі будівничі уважали, що її роля скінчена. Подібний образ синагоги є і в Notre Dame паризькій.

Навернення dokonані Павлом відбулися переважно поміж „поганами” (dentiles). Це були греки, що вказує на подібність і близькість між геленізмом і новою вірою”. З M. de Lafont'a (Les aryennes de Galilee et les origines aryenes du christianisme) цитує Ле-Кур, що „населення Галілеї було арійське, не семітське... більшість доктрин, догм, вірувань і обрядів християнських мають джерело в арійських релігіях старовини”.

Щодо арійської людности Галілеї (звідки походив Ісус) то це була думка П. Крата, а теж і В. Щербаківського*).

Чи Ісус був з жидів? — Ісус — читаємо в Ле-Кура — „виступав проти юдаїзму, скасував обрізання й криваві жертви, нарушав суботу і був приятелем самарійців... тих, що їх смертельно ненавиділи жиди, як „сретиків”, тих, що про них пише пророк Осія — „хай згине Самарія... хай на поталу меча будуть віддані її мешканці, хай її немовлята будуть розтопані і хай вагітним жінкам їх розпанахають живіт!” (Осія, XIV).

„З другого боку, жиди обкидають Ісуса камінням, називають Його божевільним і богохульником або самарійцем, віддають Його на муки й смерть. Все це схилиє до думки, що Ісус не був жидом”. Євангеліє подає ніби, родовід Святої Родини. „Але яке значення, — питає Ле-Кур, — має родовід Йосифа, коли згідно з християнською вірою, Йосиф не був батьком Христа?” Ісус питався фарисеїв: „що ви думаете про Христа? Чий Він син? Відказують Йому: Давидів. Говорить до них: коли Давид називає Його Господом, який же Він син йому?”

*) В. Щербаківський звернув увагу на вдаряючу подібність предметів викопаних англійського екскурсією в Самарії — з такими ж викопаними при розкопках на річці Самарі на Україні.

(Матв. 22, 41-46). Подібно як у Марка і у Луки.

„С. Пікар (пише Ле-Кур), в книзі „La Bible et la Soran” твердить, що „Ісусу завжди приписували арійський тип: — ясноволосий, голубі очі, простий ніс, овальне обличчя”. — Це не риси, що є прикметою синів Єгови... Та якби там не було, Тієрі Бутс, Жерард Давид, Джіотто Гюг Ван-дер-Гоес, Мерлінг, Кентік Меціо, Орканя, Рожер Ван-дер-Вейден — артисти ранішнього й пізнішого Середньовіччя і Ренесансу, завжди представляли Ісуса, як шатена з додолу звислими вусами”. Такий був канон і афонський, і західний. Ісус належав до ордену есеїв. Їх головним обрядом було хрещення. За Йозефом Флявієм вони замість жидівської догми воскресення тіл, вірили в безсмертя душі, як і греки.

„Ця секта була дуже пересякнута геленізмом”, пише Е. Еріо (Philon le olif), довголітній шеф радикальної партії Франції. Той самий Йосиф Флявій — пише в своїй „Жидівській Старовині”, що „ті, кого називають Есеями, ведуть спосіб життя згідно з засадами Пітагора”. „Агапи” есеїв відбувалися в неділю, в день сонця, не в суботу, день шабашу, день Сатурна”.

„Матіц Гіка (Le nombre d'or) заявляє, що первісне християнство походило від пітагорейства; а це пояснює, каже він, не лише антипатію, виявлювану Ісусом до жидівського духа в його ортодоксальній формі твердості, суворості нетолеранції й прив'язання до букви закону, але й пояснює успіх нової віри (Христа) серед греків, оснований, як і наука Платона, на любові. Євангеліє пише, й Сидір Леві, здобуло античний світ, бо принесло йому, надиханий збавливим екзотеричним чаром, витвір грецької мислі, спадкоємці прадавньої індоевропейської минувшини”.

Расизм? — скрикнуть наші арійські старозаконники? Що ж, раси створені Господом Богом. А козацька Україна та її еліта все пишалися, що походять вони „від славного племені Яфетового”, не від племені Сема чи Хама...

А вже згаданий М. Гіка додає, що легендарним учителем Пітагора був гиперборейський священослужитель, Абарис, та що в Дельсі, як хоронительки священного вогню, були гиперборейські дівчата”. Гиперборея... Це ж, Україна.

„Вся теологія Павла (пише далі Ле-Кур) збудована на антагонізмі християнства, яке він зве Вірою, до мозаїзму, який він зве Законом; на антагонізмі зовнішньої формалістичної законности до внутрішнього духового життя”.

Е. Гаве (*Le christianisme et Ses origines*), цитований Ле-Кур-ом, каже: після Христа, насамперед „грецький світ став християнським світом. Отже в грецькому світі насамперед треба вивчати початки християнства”.

Ле-Кур згадує теж проф. Т. Зелінського, який говорить, що християнський культ святих є продовженням культу героїв античного світу, завважаючи, що це „ясно свідчить за психологічну неперерваність між християнством і античною релігією, а теж і за відсутність такої неперерваности між першим і юдаїзмом”.

Ще виразніше (пише Ле-Кур) каже Ж. Герінг в „*Le christianisme et les grounds Religieuses*” „деякі Отці Церкви, як Клемент Александрійський, признавали, що грецька філософія, бодай для греків, була підготовкою до християнської науки та що філософи, як Платон, певно були надхнені Логосом, Словом Божим. Тих самих поглядів на філософію Платона тримався св. Августин. Та й взагалі теологія Отців Церкви не була би тим, чим вона є, коли б не існувала грецька і геленістична філософія”. Та й Бергсон (каже П. Ле-Кур) тої думки, що з пітагоризму й платонізму зродився згодом александрійський християнський містицизм. „Так на місці Бога, який уживав свою могутність на користь тільки свого народу і якого справедливість відносилася лише до Його підданих, прийшов Бог любови, який любив всю людськість”. А жидівка Simone Weil пише: „Я ніколи не могла збагнути, як це можливо розсудній думці, розглядати біблійного Єгови і Отця, що про нього читаємо в Євангелії, як те саме єство”...

Нарешті, наведу цитовану Ле-Кур-ом опінію кардинала Білльо, єзуїта з його „*La Parousie*” „Велика завіса, що замикала вхід до Святаї Святих (в храмі Єрусалимським), роздерлася згори додола на знак, що в крові Христа, який віддав душу на Голготі, „Старий Заповіт” закінчився, що „*loi figurative*” уступив місце „*Nerite figure*”, що Мойсеїв статут був на завжди скасований з своїми ритуалами, таїнства-

ми, своїм священством, своїм вівтарем і своїми церемоніями”.

Це лише малий вибір з книжки Ле-Кура. Є ще інші книжки того ж автора на цю тему, яка не є така проста і так остаточно розв'язана, як уявляють собі сартрівці, марголінці, чи винниченківці, які і в релігії і в політиці дають себе інспірувати генію одного чи другого „вибраного народу”. Змаг між юдаїстичними і геленістичними течіями в християнстві почався не від вчора. З Посланий Павла, який був за розрив з юдаїзмом, знаємо про конфлікт його, в тій справі з Петром (Галат 11, 11-14). В найчистішим виді наука первісного „геленського” християнства збереглася в Євангелії Іоана, улюбленого учня Ісуса, що отримав (пише Chuge) вищу ініціацію і став „предтечею всієї християнської езотерики”. Пише Ле-Кур:

„Гелено-християнська течія, яка через есеїв, корінилася в пітагоризмі, представляла справжню первісну традицію, це — Церква Іоана”. Геленізм з його неперевершеними поняттями Істини, Добра і Краси, мудрости й героїзму — був філософічно-релігійним, історичним ґрунтом християнської науки, науки Нового Заповіту. Отже, „не од Сіону благодать” зійшла на землю. Знав це Шевченко і того не хочуть знати християнські „сіоністи”. Зрештою ще від часів Драгоманова відкидають вони у Шевченка не тільки релігійні, але й козацькі героїчні традиції України. Імпонують їм тільки традиції (і навіть містика) — чужі, часто нашій нації ворожі.

Що містика міцно коріниться у душі таких, напр., „офензивних” народів, як араби, як жиди, як москалі, — це вже видно й сліпим. Ле-Кур каже: „метафізичні навчання юдаїзму є в опозиції з традиційними доктринами (християнства). Чи хто з тим годиться, чи ні, але метафізика заглиблення великих релігійних правд, в останнім рахунку домінує над політикою”.

За Платоном, лад, мир і гармонія в спільноті людській залежить від моральної й спіритуальної культури членів тієї спільноти — цебто від її релігії. Поки Захід уважав своєю містикою, містику хреста, не страхався він ні Гелама, ні Атілли, ні Москви. І той самий Захід, якого еліта згубила свою містику, відступає нині, крок за кроком перед шаманським ме-

Е. М.

ЛИСТИ ДО ЛЮБЕЗНИХ ЗЕМЛЯКІВ

Нова книга на скупім нашім книгарським відтинку життя: **Павло Грицак** — Галицько-Волинська Держава. Стор. 176 + мапа, НТШ, 1958, Н. Й. Книга, що сталася нагробком молодого життя, безчасно закінченої кар'єри надійного вченого, початком і одночасно кінцем щойно розквітлої творчості історика.

Автор її — один з двох або трьох сучасних наших зацілілих істориків, істориків справжніх, істориків з покликання, — народився року 1925, а вмер 2 квітня року 1958. Ці дати без зайвих жалісних слів з'ясовують трагедію особистого життя автора і кидають зловісне світ-

сіянізмом реставрованого царату. Але останнього не збороти ні ідеалам філістерського добробуту, ні анархічної „свободи”, ні „миру”, без справедливості, ні „коекзистенції” з земними делегатами диявола.

Україні чужа як містика Москви, так і містика Старого Закону.

Ще в культурі „Хорса ясного і плідного”, соняшного бога передхристиянського Києва, мабуть двійника Аполлона, соняшного бога Еллади, була Україна, як і Греція, приготована до прийняття християнського культу „сонця-правди” — Христа. Не місячної релігії Мозаїзму, в яким віра перемішана з місяністичною політикою „вибраного народу” вищої „раси”, якій ніби то сам Бог призначив провадити інші „недорозвинені” народи. Не для нас ця містика, ні диктована нею політика, як не для нас містика й політика московського „народо-богосця”, хочби й як нас „переконували” Леніни й Троцькі, або Хрущови й Кагановичі з нашими лівими „інтернаціоналістами”.

Відстояти наше національне Я від всяких замахів на нього зможе Україна тільки вернувшись до власних містичних праджерел, до своїх предковичних традицій, до опертої мудрости старої Еллади, Науки Нового Тестаменту, до традиції нації „яфетового племені”, сильної й творчої в часи великокнязівського і козацького Києва.

Вернувшись до релігійних і політичних заповітів нашої Давнини.

ло на трагічну ситуацію нашої культури в діяспорі.

Дорошенко. Крупницький. Грицак. Яка ж символічна, яка ж неблаганно-нешадна послідовність цих смертей, що так яскраво віддає послідовність поколінь, а властиво епох в нашій історіографії.

Усвідомлюючи собі, що імена ці — в даний момент — **незаступні**, що для них „автоматично” зміни — в біжучім часі — немає, що в „резерві” нашім залишаються лише О. Оглоблин і О. Прицак (про якого, на жаль, так мало тепер чуємо), — бачимо з нещадною ясністю все безсилля наше на відтинковій фронті, який, безумовно, є і найбільш загрожений і найбільш — під цей час **вирішальний**.

Було б зайвим нагадувати ситуацію на тім фронті, якби ми мали тут органічне суспільство або якби наша громада містила в собі орган, яким би ту ситуацію могла хоча б спостерігати й нотувати. Та всупереч газетному оптимізму ба й деклямаціям окремих осіб про „нашу науку” і про „наших вчених” (завжди цей невизначений і не зовсім відповідальний pluralis!), вистачить лише ближче придивитись до тих постійних газетних метафор на тлі дійсності, щоб зрозуміти, наскільки ті метафори „поетичні”, конвенціональні і, що так скажу, **обрядові**, як системою своєрідних „обрядів” грозить обернутися все наше „українство” . . .

Проріджених шеревів живих особистостей не можна замінити паперовими числами чи зручною статистикою. А ворог все це знає. Але не заспокоюється і не ослаблює своєї широко, **стратегічно** (а не тактично лише) запланованої операції: перервати живий тяг історичної свідомості, знечулити й ампутувати сам „історичний центр” в нашій інтелекті, коротше — ліквідувати нашу історичну пам'ять і тим zdeградувати наш нарід до одного з племен „многонаціонального” ССРСР.

Стратегічна мета історіографічних посуень ССРСР — і там, і тут — не залишає жадних сумнівів. І було б, передовсім, капітально-глупо за димовою завісою „відлиг”, „реабілітацій”

і „що не кажіть” — не бачити дійсного стану речей.

**
*

Історична пам'ять — то не лише „знання історії”, як думає, на жаль, більшість земляків. То є живе відчуття самого струму історії. То відчуття історії, як живого організму, як феномену, що — при всій мінливості своїх епохових облич — захоче незмінною своєю внутрішню істоту.

Підручник шкільної історії лише винятково може у підлітка обудити той „історичний інстинкт”. Формальний, академічний історик може „розбудити” знання історії, але, коли історичний інстинкт спаралізований, жадні тяжкі томів (хочби й такої міри вченого, як М. Грушевський) історичної пам'яті не збудять і не урухомлять. Як арифметика чи елементарна алгебра не можуть заступити математики, так само курс історії без історіософічного кругозору, без живого пульсу історичної дійсності не може діткнути історичного інстинкту, а, тим самим, не може розбудити історичної пам'яті.

... Пригадується такий випадок. Принагідно вивавшись з польського табору на пару днів до Варшави (1922 р.?), пощастило зустріти бл. п. Сергія Шемета. По короткій розмові у нього в готелі, він залишив мене в товаристві Адама Монтрезора і, ні слова не сказавши, кудись вийшов на місто. За якоїсь півгодини він повернувся з пакунком. Це була велика книга, яку він, надписавши, досить врочисто вручив мені.

І так стався переломовий момент в процесі обудження моєї „історичної пам'яті”. Книга бо була, тоді так мало ще знана серед земляків: „Z dziejów Ukrainy” за редакцією Вячеслава Липинського (Краків, 1912 р.). Книга ця стала нерозлучним супутником в моїм таборівім житті — з нею і їв, і спав. Але не її багатющий зміст, не блискучі пера її співавторів з незрівняним В. Липинським у центрі (там була видрукована його монументальна монографія про полковника Станіслава Кричевського, яку він згодом розгорнув у свою клясичну „Україну на переломі”), навіть не саме-но багатство ілюстративного матеріалу — вразило мене. Вразив дух цієї вікопомної в нашій історіографії книги, вразив стиль її змісту, розпланован-

ня й оформлення, стиль, що змушував перед читанням тої книги, якби мисленно „зняти шапку”. З книги віяло, „бухало” історизмом, справжнім, реальним, майже намацальним... Це не була академічна праця ретельного ерудита (хоч ерудиція була на кожній сторінці), але це був том-акумулятор духової енергії її авторів, впорядчика, редактора і видавця в одній особі, його великої потужности, його високої історіософічної пристрасти. Ця книга променювала, радіювала, заражала — незалежно від формального змісту, поміж рядками і поза рядками. І серед вражень від неї і досі у всій свіжості своїй залишається враження від обличчя Гетьмана Богдана та від його автографу, в яким прочитав я, не будши графологом, всю велич тієї людини.

Портрет Гетьмана — на окремій жовтавій картці — був не один з тих приблизних, сумнівних і підозрілих, що ними так багата іконографія героїв нашої історії (згадаймо хоча б часом аж безсоромний хаос з іконографією Мазепи!), ні: то був мідерит сучасного Богданові німецького майстра Гондіуса, якого мистецтво виключало всякий сумнів щодо автентичности. Це був — живий Богдан Великий, безсумнівний, справжній і єдиноможливий...

Не менш могутнє сугестивне враження зробив тоді уміщений під цим портретом підпис — Bohdan Chmelnycky, Hetman Wojska Zaporozskiego — латинкою, бо взятий з листа Гетьмана до Архiepіскопа Краківського (з невичерпливих скарбів музеїв Чарторийських та Гуттен-Чапських у Кракові) — латинкою, яка у Гетьмана, певно, була більш звичною і тому більш натуральною, аніж менш йому зручна кирилиця.

Михайло Грушевський в своїй, такій популярній для мого покоління, „Ілюстрованій історії України” чомусь завжди подавав (під одним з „легендарних” портретів Гетьмана Богдана) незграбний, якби по-курячому зроблений кириличний підпис, в якому аж ніяк не відбивалася „рука власна” Великого Вождя XVII століття.

Наші „формалісти”, яких у нас ніколи не бракує, напевно відкажуть на це, що то все дрібниці. бо ж головне — „зміст”, текст і т. д. І такого дерев'яного формаліста переконувати — було б працею нелегкою або й даремною.

Б. Г.

НОТАТКИ БЕЗ ТАКТУ І НЕ В ТАКТ

Народовладство? Безумовно! Vox populi — vox Dei? Згода!

Але тільки розумію я під „народом” щось інше, як мої сучасники з т. зв. демократичного табору. Для мене „народ” це не принагідний феномен сьогодення історичного часу, що його воля виявляється через арифметичну більшість голосів, а народ у цілому: його вже мертві, живі й ще ненароджені... Це добре розумів Тарас Шевченко, бо ж не дарма він своє „Послання” писав до мертвих, живих і ненароджених земляків своїх.

Народ — це спільнота людей, що має шанобливий зв'язок з тими, що відійшли з цього світу і усвідомлює собі свій обов'язок перед тими, які прийти мають; спільнота людей, що в серці своєму і в пам'яті своїй несе світлий образ свого минулого, а в руках своїх тримає заповіт для майбутнього. Тим-то має таку велику вагу в долі народу джерело, з якого постала та спільнота, як організм свідомий свого місця у світі і своїх завдань у ньому, і

В цьому треба, просто, наочно переконатися, якщо хтось зуміє переконатися. Бо оце недавно прийшлося побачити дуже гарно виданий — Єйльським університетом — американський том Г. Вернадського монографії „Bohdan, Hetman of Ukraine” з портретом, взятим з такого джерела, як... ілюстрації до хроніки Величка. Отже, на запланованім для ширшого світу читача спеціальним науковим виданні маємо — замість одного з найбільших державних мужів світової історії — якогось похмуро-простуватого дядюшку невиразної раси і при тому, виразного плебея... „что и требовалось доказать”.

**

Посмертну працю Павла Грицака видано похапцем і без відповідного опрацювання, але хвала Господеві, що її взагалі видано. Бо з тієї праці (властиво ще сирого її брульйону) виразно видно, що з Павла Грицака був історик саме того роду, який не лише дає знання, а й електризує історичну пам'ять. І в цьому полягає найгостріший біль нашої свіжої втрати.

з якого вона черпала сили, щоб такою стати й бути, а далі традиція (будівна, не руйнівна!), що саме в'яже спільноту кожного історичного дня з тим джерелом і, нарешті, віра у своє призначення у світі, яка є дороговказом, щоб не заблукати на манівці.

Без цього всього народ це тростина, що її кожний вітер нагинає, куди хоче, перекотиполе безкорінне, що її той вітер жене світами, сліпак без поводитаря на перехресті багатьох доріг.

**

Дурисвітство! Чи це не з архіву тямка? Ні-ні! Вона й тепер існує, ба, де там існує, живе на всі заставки, розкішно живе і проквітає... Вона тільки колишню плахту з запаскою до архіву поклала та в новій моднісінській суконці павою походжає й бісика на всі боки запускає, підморгує, манить... Молодиця гостра й, мовляв, не від... того.

Це ще як на волах на ярмарок їздили та в кобеняках, жупанах, киреях та корсетках ходили, то й тямка та в дурисвітській свитині ходила. Це за часів преславного царя Гороха, коли ще правда правдою була, а брехня брехнею, а що тепер на „мессу” автом їздять, у фраках, циліндрах, безсуконках (бо вони властиво з одного тільки декольте складаються!) ходять та прерізні „таке ур” собі роблять, то й тямка та мусіла була модерніший одяг собі придбати. Тому тепер це не дурисвітством зветься, а пропагандою! Та воно все те самісіньке, ось так, як колись з якимось Кандибою:

„Чи риба, чи рак — Кандиба дурак.
Чи рак, чи риба — дурак Кандиба”.

Колись від неї дьогтем та цибулею відгонило, тепер — перфумою, а іноді чимось аж надто духовитим, неначе сіркою.

Та чому те диво світами шалається? Бо здавна вже так повелося, що світ прагне бути дуреним. Ось приклад: Совети провели широко-закроєну акцію за мир. Патріярх московський з прото- і простоіереями, з прото- і простодіяками з хрестами попереду по всіх усюдах сно-

вігають, кадилами вимажують (щоб люди чманіли) і бурмотять:

„Мир мірові Твоєму даруяй...”

А довкола Пікасові голубки крильцями тріпотять, тріпотять... А західній чоловічок, жіночку свою (не обов'язково!) до себе щільно притуливши, сліпи свої витріщив, рота роззявив, язика висолопив:

„Диви, диви но, любася!

Яка краса і благодать!”

Тьфу на твою голову, поганий недотепо!

Хіба ж не бачиш, блаженький, що з-за хрестів тих роги лізуть, що в кадилах тих не ладан, а сірка, що не голубки це, а гайвороння лиховісне кряче, на жир злітаючися, що під і за тією маннерією-сценарією табунами пацюки гонять і вищять спрагли крові.

Але чоловічок той прекумедний тільки руками відмахується, коли йому попід ніс „Ілліча” твори тицьнути.

А там можна ось таке знайти: „Мир — це скупчення сил” (з промови В. Леніна 7. 3. 1918 р. „Промови про війну й мир”).

Або й таке: „Епохи воєн вчать нас, що в теорії мир грає часто-густо роллю „передидки” і скупчення сил для нових боїв” (В. Ленін „Головне завдання нашого часу”). Тому дурні думають про роззброєння, а розумні поквалпно дозброюються...

**

Є мертві — живі і справді безнадійно мертві (св. Матвія: VIII, 22). Кажу про живих мертвих. Ті, що прагнуть жити, а не животіти, повинні виучувати й розуміти живих мертвих. У цьому суть консерватизму і традиції. Студії померлих-мертвих, або ще гірше — намага їх штучними засобами оживити — це реакція.

**

Давид Келлі (Kelly), що служив довший час в англійському посольстві в Москві писав (1952): „На одне не можемо ми покладати надії, а саме, що москвини, як це ми в наших мріях сподіваємося, є незадоволені з комуністичного режиму... Я скорше тої думки, що більшість москвинів горді бути зв'язані на успіх чи загибель з режимом Сталіна”. Думаю, що це правда!

Майже шість років проминуло, як вище наведені слова написано, але англійських і аме-

риканських (про менших уже й не згадую) хоч ціпами по голові молоти — не вірять та й край. Вони все своє талдичать: московський (руський!) народ ненавидить своїх гнобителів. А ось про українців — ані пари з уст!

**

*

Соціал-демократи це соціалісти, що прогавили комуністичний експрес, тому вони мусять тепер задовольнятися звичайним міщанським приміського сполучення особовим потягом. Почувають вони себе одначе в ньому в товаристві інших пасажирів досить ніяково: ні в сих, ні в тих. Бо коли вони пробують тим супутникам втори співати, піддобрюватися, підлабузнюватися, притакувати — не вірять їм, мовляв: Знаємо ми вас і ваші мореси. А коли — за давньою звичкою — почнуть першого тягнути, постає небезпека, що їх у комуністи пошлють та від стола й ложа проженуть... Впрост тобі — ні в кут, ні в двері...

А німецькі соціал-демократи оце в навесніліті ц. р. знову на герць пустилися, тепер на конику: „Смерть від атом-бомби”¹⁾. Горлають, репетують, щоб знищити наявні атом-бомби і припинити дальші експерименти в цьому напрямі. Чому не хочать ті „миротворці” (в програмі їхній усе стоїть клясова боротьба з громадянською війною!) подивитися — за порадю незабутнього Кузьми Пруткова — в корінь? І лаяти та помії виливати не на голову Богу духа винного канцлера Аденауера (католик!), а на голови Рузвельта, Черчіля з наслідувачами з одного боку, а Хрущова — з другого боку.

А німецькі вчені числом 18 (тепер такі святі та божі), підписавши свій маніфест-протест на піддержку соціал-демократів й собі на фальшиву адресу (канцлера Аденауера) ніби скермували. Бо ж ніхто інший, як німецький філософ Карло Есперс (Ді Атомбомбе унд ді Цукунфт дер Меншен”); тепер живе у Швайца-

1) Вже по написанні цих рядків німецький масовий Міхель виявив, що він не такий уже прищелепуватий, як це припускали соціал-демократи; він зрозумів, що все це „на здогад буряків”: справа не в атом-бомбі, а в Конраді Аденауері, і висадив у відповідь з сідла за останніх виборів (липень) в індустріальній Норд-Райн-Вестфалії (найбільша складова частина Німецької Союзної Республіки!) дотеперішній соціал-демократичний з додатком вільних демократів уряш Штайнгофа.

рії), пише: „Айнштайн²⁾), що себе називав пацифістом, не був ним тоді, коли порадив Рузвельтові виробити атом-бомбу. В цей мент він визнав кокечність гвалту з огляду на Гітлерівську Німеччину”.

І дарма тепер крокодилячі сльози на старі коліна проливати, щоб замочити грішне зсамолоду!

І хіба все лихо на світі тільки від атомбомби, якої, до речі, поки що, окрім двох, — Гірошіми й Нагасаки — в Японії (тоді чомусь і вчені й пацифісти нараз язики проковтнули), не кидав, і ще велике питання, чи хтось наважиться кинути? Смерть від атом-бомби це тільки одне з обличчя многоликої смерті. І хіба за спиною водія в авті чи літаку не сидить смерть?

Що ж — тому треба знищити авта й літаки? Якщо вже ставити проблему, то не частково, а в повному обсязі, а саме: вимагати знищення Смерти взагалі!

Та саме тут безбожні пацифісти (а з ними зокрема соціал-демократи) різних забарвлень виявляють себе цілковитими банкрутами, бо, відкинувши Бога, ставлять на місце Христа... Смерть і немов заворожені готові все покласти на її вівтар, щоб уговкати (але тільки в одному випадку) її ненажерність, і невблагальну неминучість.

Даремна намага!

Для кожного, хто справді вірить у Бога, смерть має підрядне місце й ролю, але в кожному разі не ролю всемогутнього володаря, на троні. Смерть це не кінець путі, як думають ці безбожники й „земні” (матеріялісти) люди, а місток, що веде з часового у вічне, з просторово-обмеженого у всеохопне безмежне.

І для кожного, хто справді вірить у Бога, не грає ролі за яких фізичних супровідних обставин стається цей перехід: чи під гук громів, за вубуху атом-бомби, чи під мовчазне розповідження сухітничих бацилів, чи під скрегіт автяних гальмів. Важливим є щось інше: духовий стан людини при тому переході, — а саме — вирівняний життєвий рахунок без м і н у с у (Притча про таланти).

А — бомба буде переможна на тому шляху, в якому вона сама постала. Дальший розвій техніки завдасть їй смертельного вдару. Це таксамо, як підводний човен з атомовим погоном

убив важкі боєві кораблі, або як ракети вбили дотеперішні фляк-гранати, як дизель-літаки — бензинові і т. д. Перекоаний в тому, що незабаром буде винайдений засіб зробити зі страховища корисний вжиток.

Речники пацифізму це справді творці рабства, бо, поширюючи страх, заганяють спантелених і очманілих баранів та овець у вовче лігво. Це з того страху народжуються ідеали-боввани.

Ті жонглери словом і слівні „шаромижники”³⁾ з під червоної зірки з іншими діалектиками талдичуть тепер від Євангелій на тему „Хто меч узяв”... Про них добре сказав швайцарський письменник Адольф Маврер (Die goldenen Waffen):

„Це знаменно — побожні й безбожні беруть свої стріли з Біблії. Чорт добре знає Біблію і зловживає її для своїх махінацій”.

Тямку „меч” у Біблії (Євангелія і Апостольські Листи) не все можна брати в безпосередньому її значенні. Інакше бо не можна було б зрозуміти, чому ап. Петро був повішений коміть головою, а не стятий, як це сталося ап. Павлові, хоч він власноруч за меч не хапався.

Про себе Христос каже: „Я не спокій принести прийшов, а меча”.

На мою думку правильне становище в справі атомової зброї зайняв архієпископ Кентерберійський Geoffrey Fischer (71 р.), чим викликав на свою голову низку закидів від жонглерів словом (а також — снобів, боягузів і скінчених ідіотів). Нещастя однак у тому, що такий жонглер піввіку отрує своєю „демонологією” тисячі й тисячі душ, щоб під кінець, коли вже смерть зазирає в вічі, нараз повернути на 180°, ось як прикладом відомий англійський філософ лорд Расель (Russel), що аж тепер тільки подав до прилюдного відома, що він виступив з організованого комуністами й кермованого „Комітету Миру”. Незабаром по З’їзді⁴⁾

3) Тяжко точно віддати нашою мовою цей специфічно-московський співмовний витвір, чи ліпше: мовну травестію. Кажуть, що він постав з французького „Chere ami” після 1812 року. Означає воно людину, що не дуже то чистими засобами, головню підбурюючи людей, намагається за їх рахунок якось животіти.

4) До речі, на цей З’їзд приїхали, яко гості і советські духовні достойники в одягах єпископів та пресвітерів, але, коли побачили, що на З’їзді можуть дмухати несприятливі для них вітри, раптом відїхали

2) Нехрещений батько атом-бомби.

Англiканської Церкви (лiто 1958) в Лондонi з'явилася в продажi книга „Жахлива Мука” про становище захiдного свiту до атомової зброї, в якій її автор, Philip Toynbee, лiвоорiєнтований син вiдомого iсторика, висунув твердження, що зайняття Советами Англії все є лiпшим, як вiйна з га-бомбами. Архiepіскоп Фішер у своєму листі з приводу цього пише:

„Не вiльно обосновувати полiтичне дiяння виключно на страхові перед болем” . . . Святе Письмо нiде не каже, що людство iснуватиме вiчно, але подостатком каже, саме про щось протилежне . . . „i це може лежати в задумі Божому, що людство само себе знищить атомовою зброєю”.

Масла до вогню долляв др. Christopher Shawsse, єпископ Рочестерський своєю заввагою, що атомова вiйна з повним знищенням, чи нужденним животiнням для позiсталих у живих була б меншим злом, як „рабство з його концлагерами, примусовою працею, тортурами й промиванням мозкiв”. Цей самий єпископ в одній із своїх проповiдей у Рочестерській Катедралі зайняв становище супроти пацифiзму. Він сказав, що тепер вiйна наслідком бiльшої потужности зброї не стала гiршою за попереднi й що в ґрунті речі нема нiякої рiзницi мiж луком i стрiлами, а стрiльним порохом чи водневою бомбою.

**
*

Коли в строго iєрархiчному мiкрокосмосі монархiчної Нiмеччини мiг бути в маленькому мiстi визнаним (правда, на хвилю, поки не похопилися батьки мiста й сторожi закону та порядку, що вони в дурнi пошились) за капiтана швець Вiльгельм Фойгт (т. зв. „капiтан Ф. Кепенiк”), то нема дива, що в розхристаному хаосі республiканської Нiмеччини був визнаний, але вже всенародь в iмперському масштабі, за канцлера гефрайтер Адольф Гiтлер. Першого все ж досить швидко посадовили до Иванової хати, але другий „канцлєрив”, ба, навіть „наполеонив” аж сам собі „гараус” не зробив.

Так з комiчного зерна на ниві, добре угноєній тупою слухняністю, чотирикутною обмеженістю, манією великості й кислуватості-

„во свояси”, не тiльки „не солоно”, а й взагалі „не хлебовші”. Вони мали на меті — згiдно з iнструкцією з Кремлю — обернути З'їзд у пропагандивний „мiтюзок” для „миру всього мiру”.

I. Хорольський

Ю. СМОЛИЧ ГРАЄ В ПІДКИДНОГО

Багато клопотів i полiтичних напруг мають московські „опікуни” України, проте, вони нiколи не забувають про українську еміграцію, а радше про національну спiльноту, що живе i діє на чужині. В цій „опіці” є вияви законмiрности i послiдовности. Мабуть не припадково стасться так, що в час, коли збiльшується зовнішнє напняття, або посилюється напруга в самій iмперії, — пильнішає увага до української спiльноти на чужині збоку кремлівських „опікунів” у Києві. Найбiльшою — „батьківською” та опіка виявилася на Ялтинській конференції, коли дiлили свiт i встановлювали мир. Тоді Сталін, „поступаючись” в дечому своїм партнерам, безапеляційно поставив союзникам вимогу повернути йому втікачів. Як встановили теперішній мир, в якому не вгає вiйна, прийшов перiод полювання на втікачів — людоловство. В центрі цивiлізованого свiту кремлівські людолови хапали втікачів з совєтської iмперії під охороною вiйськ союзників. Потім, настав перiод скринiнгів, а пізніше створено в Берліні окрему опікунську iнституцію, очолену ген. Мiхайловим, з широко розгалуженою мережею в усіх країнах поселення еміграції. На неї покладено завдання: стежити, морально розкладати i заплутувати в iмперські сiльця „неповоротців”, а заплутаних в большевицьке павутиння — повертати. Збагатився словник: „поворотці” i „непово-

тальним патріотизмом на пивних дріжджах, вирiсло трагiчне.

По копенікіяді знявся шалений регiт та бiдолашні реготуни не зауважили, що реготалися вони одначе з себе.

По гiтлерiяді потекли потоками сльози. Позiстали в живих оплакували свою i своєї країни долю, бо сама вона стала офiрним цапом, що його, переполовиненого мечем i словом (Потсдам) принесено в жертву для зацитькання апетиту роздроченого молоха.

Не спромоглися нiмці вчас на власного Гоґоля, а в чужого вчитись не хотіли . . .

Вислід: мертві душі.

Quen Deus vult perdere, prius demantox.

ротці". Людоловство, прикрите правними нормами, триває, хоч його й не видно.

Зовні може здаватися, що берлінський центр діє ось так собі, без жадного пляну, закликає повертатись і на тім діло кінчається. Але так не є. Вся політична діяльність в імперії ведеться пляново, розраховано на довшу мету, спираючись, коли не на закони, то на встановлені засади. Так є у внутрішній політиці, так є і в зовнішній, а людоловство, чи „опіка" над емігрантами є одним із її видів.

**

В останні роки свого життя акад. Павлов, досвіди і відкриття якого над умовними рефlekсами багато в чому допомогли большевикам удосконалити систему терору, перевів низку експериментів, щоб встановити взаємозв'язок між психологічною напругою і відпорністю організму до сприймання зовнішніх впливів. Його висліди, потім перевірені і ствержені, можна звести до таких висновків: Сильне нервово (психічне) напруження робить людину податливішою (передрозположеною) до сприймання зовнішніх впливів і понижує здібність розумно і ефективно реагувати на зовнішні впливи, послаблюючи відпорність до критичного сприймання чужих думок і сугестій. Коротко кажучи, людина, що довго тримається в психологічній напрузі, стає більш податливою, її легше змусити повірити в те, що раніше вважалося неприємним, чужим і навіть ворожим.

В „опіці" над нами, як і в інших галузях політики, кремлівські „опікуни" з Києва широко застосовують закони психологічної напруги. Форми вияву опіки різні, включно з листуванням з рідними і знайомими, але діяльність їх (форм) має послабити відпорність і посилити (передрозположити) до сприймання того, що вважалося осоружним і чужим. Відомим є, що берлінський комітет, дбаючи про те, щоб повернути втікачів, здобув адреси чималої частини українських емігрантів. Періодично люди дістають газети, звернення і листівки, дивуються і обурюються — на що їм це висилають. — Розважають над тим як дісталася адреса, а іноді не обходиться й без нарікання на когось, шукається винуватця близько, а той, хто робить, залишається збоку. Не буде перебільшенням твердження, що ота розгалужена си-

стема михайлівського комітету, діючи різними методами, щоб тримати еміграцію в стані напруги, в певній частині її (податливішої) послабила відпорність і критичність до пропагандивних закликів і обіцянок, щедро підкиданих і піддаваних.

**

Досі втікачів „оброблювано" масово, цілилося в усіх. А оце Ю. Смолич своєю брошурою „З народом чи проти народу" започаткував новий етап чи фазу в боротьбі за душі української спільноти на чужині. Застосовано диференційований підхід, враховуючи специфіку еміграційних відносин. В цій брошурі, яку недавно одержали українці в Америці, Ю. Смолич взявся довести, що діяльність української політичної еміграції є протинародня і він закликає її покинути „зрадницьке життя на чужині і повернутися до свого народу з чистим серцем, ба й тоді, коли маєш у минулому гріха на совісті". На 82-х сторінках петітового друку автор розводить теревені про український націоналізм, доводячи його зраду українського народу. Мовляв, „всі прагнення націоналістичної еміграції — відщепенців на послугуванні міжнародньої реакції — антинародні".

Всі діючі на еміграції політичні сили згадано в брошурі, але вогонь зосереджено по ЗЧ ОУН. Історичну аналізу, з відскоком аж до часів Хмельницького, подано за схемою єдиної Русі, в якій український народ має свою українську державу. Ніде не згадується про допомогу чи „опіку старшого брата". Імперську тезу Леніна, в якій той твердив, що тільки єдність українського і руського народу (пролетарів) забезпечує Україні державну незалежність, витримано до кінця. Фальшуючи історичні події і факти минулого й сучасного, клясик совєтської української літератури перегортає сторінки з історії визвольної війни України з Росією разом із своїм співрозмовцем, щоб переконати читачів у безвиглядності сучасної боротьби українського націоналізму. Співрозмовцем є, за його зізнанням, недавній перекинчик з середовища ОУНз (чи не Бесага?). Аргументація до наївності проста. Нинішній змаг націоналізму є проти українського народу, бо він, як за часів Дорошенка, Мазепи, Петлюри — ведеться не в союзі з російським

народом, а проти Росії. А от змаг Хмельницького, який „бажав об'єднати два єдинокровні, одної віри, спільної історичної долі братні слов'янські народи, щоб спільною дужчою силою протистояти зазіханням іноземців підкорити собі нарізно Росію і Україну, був всенароднім”.

Схема, за якою Смолич взявся повернути українську еміграцію, ясна. Хоч подається те ніби для еміграції, проте, з матеріалу брошури, в певній мірі, можна бачити формулу, при допомозі якої Кремль намагається тримати Україну в єдинстві з Росією. Балаканини про щасливе життя в окупованій Україні, виходить, замало, не вистачає, доводиться для єдності притягати зовнішню небезпеку і запрягати до російського воза ще й Хмельницького. Ю. Смолич, якому доручено започаткувати нову фазу обробки української еміграції, добре обізнаний з еміграційними негараздами, студіюючи еміграційну пресу. Він, здається, розуміє комічність свого становища і безвиглядність тези, яку взявся довести, і, щоб якось вийти з того, все лихо, яке прийшло на Україну з отим „братнім об'єднанням” (завоювання України Росією), звалює на „царських слуг, урядників монархічної російської влади” — то вони чинили кривди обом народам надмірними поборами і сваволею своєю. А тепер, коли їх не стало, народ український „в творчому піднесенні, сидючи на рідній землі, взявся будувати нове життя в українській державі”, а націоналісти, головню ЗЧ ОУН, перешкоджають тому будівництву. Не заперечуючи того, що ЗЧ ОУН послідовно боронить концепцію орієнтації на власні сили народу, який у відповідний час, при прийомих умовах, стане всенародно проти окупанта, Смолич хоче довести, що тих сил вже немає в Україні. Частина згнула в боротьбі, частина розкаялася, а інші пристосувалися і цілий народ щасливий, що має змогу „напруженням усіх своїх сил долати тяжкі наслідки кількавікових лихоліть”.

Поминаючи довгі розважання над недолею народу, яку спричинили йому, либонь, націоналістичні сили, починаючи з Мазепи, а тепер діючі націоналісти, що змагають за те, щоб відірвати Україну від Москви, впадає у вічі убогість стилю письменника і брак аргументів. Сучасні недоліки українського життя політичної еміграції Смолич вправно достосовує до минулого, щоб зробити висновок про безперспек-

тивність сучасної діяльності. А щоб посилити ту убогу аргументацію автор, з своїм співрозмовником, кличуть на допомогу В. Винниченка. „Так починається наша розмова, розмова вдвох, навіть втрех; в нашій бесіді ми раз-у-раз вдасмося до „Заповіту”, — наче запитуємо думки самого Винниченка, закликаємо його взяти слово в нашій суперечці, або й сперечаємося з ним обидва чи кожний зокрема”.

**

Метода чи спосіб, за яким здійснюється завдання, річ переважна. Член михайлівського комітету, як бачимо свої „концепції” підносить певним колам української еміграції в спосіб діалогу, а для більшої переконливості покликає Винниченка з його останнім твором „Заповіт борцям за визволення України”. Смолич — стріляний лис, знає, що невелика частина серед української еміграції, що себе зве понад усе „лівими демократами”, взорується концепційно на автора „Заповіту”, підносячи до небес його аморальну літературну творчість. Вони, як і автор „Заповіту”, задивлені на сучасну Україну, вірять, що там еволюційно буде подолане соціальне лихо сталінського комунізму і настане справжній соціалізм. Тому в свідки й покликано Винниченка, якого охарактеризовано читачам лагідними фарбами, симпатично, а про творчість його сказано, що „то були справді коштовні мистецькі цінності, літературні шедеври, які вражали глибиною спостереження життя та силою його реалістичного відтворення”. Ще б пак! Віг же шукав шляхів повернутися і повертався. Від Смолича довідуємося, що коли б не закрути Сталіна, то все було б інакше з Винниченком. „Я от зрозумів з „Заповіту”, говорить співрозмовник Смолича, що коли б, скажімо, не затуманив йому очі ще й культ особи Сталіна, то багато в чому він прийшов до зовсім інших висновків щодо радянського життя та, зокрема, здійснення ленінської політики на Україні”. Реабілітувавши, похваливши автора „Заповіту”, советський письменник підказує: взоруйтесь і наслідуйте.

Читаючи оті патякання, з посиланням на „Заповіт” Винниченка, одного з найбільших відступників від української національної ідеї, з якого чомусь т. зв. ліві роблять божка, і, перфумуючи його політичну гнилизну з моральною розмазною, радять взоруватись на його

твори і діла, мимохідь пригадалася історія з тим „Заповітом” на еміграції.

Десь в 1947 р. ульвівська преса „революційно-робітничої демократії” широко популяризувала ідеї „Заповіту” у спеціальній брошурі і на сторінках часопису. Згодом, в 1952 р. (здається в липні м-ці) „Заповіт” почали друкувати в „Східнякові” — додаткові до вайнбаумівського „Н.Р.С.”, тоді як в якомусь політичному інкубаторі вигривали федералістів на боротьбу з українським націоналізмом. В двох числах надрукували, а потім чомусь перестали. Тепер цей „тестамент” — витвір убогої змінівиховської політичної фантазії, розміром на 150 сторінок, опинився на столі у члена михайлівського комітету, що „опікується” по-новому українською еміграцією. В двох руках побував „Заповіт”, яким пробували обстрілювати український націоналізм, поки не попав до справжнього хазяїна і в його руках „тестамент” „вболівальника за справу Української самостійної держави” став козирем в грі у „підкидного”. Козир, яким пробує Смолич обіграти певні кола української еміграції, — мізерненький, але помисл, що саме його вжито в сьогоднішній грі, а ще більше дотеперішні спроби згаданих кіл користуватися ним раніше, не позбавлені інтересу і над тим не зайво було б застановитися, роздумати українській спільноті.

Не є тасмницею, що так зв. ліві кола української еміграції, що хочуть вести її „модерними стежками”, пропонуючи їй за приклад в національному змагові Винниченка, як його слушно названо в брошурі „вболівальником за справи Української державности”. Взоруватись пропонують на того, що так хотів унікнути зудару з Москвою і не раз пив навколюшки квас і в ліберальних, і в червоних імперських вельмож. Пив і не розкуштував його отрути. Застановляє ота надмірна увага до ідейної спадщини його тут, дослідивши яку, Смолич, взяв за козира „Заповіт” і рішив грати де з ким у „підкидного”. Ось у травні ц. р. на засіданні комісії УВАН в ЗДА читається наукова доповідь про архів Винниченка, „що являє собою надзвичайної ціни невичерпане джерело фактів, документів і матеріалів для дослідників української політичної, літературної і малярської історії за останнє 40-ліття” („Літературна газета ч. 7 за липень 1958 р.). А серед тих надзвичайних документів, „досі недрукованих”,

за твердженням голови комісії, є і „Заповіт борцям”, „публіцистичний трактат, присвячений проблемам української революції та її провідним діячам”.

Документи можна в різний спосіб використати і на різний копил ту історію натягати. Коли історію наших змагань останніх 40 літ буде показано чужинцям і нашій тутешній молоді з „надзвичайних джерел” автора, що так любив московський квас, то вона не нам помагатиме, а тим, які там найняли Смолича воювати з українським націоналізмом. Не заперечуючи якоїсь архівної вартости отих документів, дивує надмірна увага Вільної Академії до політично-публіцистичної діяльності політичного хамелеона і змінівиховця двадцятих років, так, мов інших у нас і не було. Якийсь тасмничий збіг обставин, що „Заповіт” використовують три різні сили для боротьби з українським націоналізмом, а політичній спадщині автора його приділяє надмірну увагу мозок української еміграції, яким мала б бути УВАН. Українська спільнота вправі зажадати від комісії, яка охороняє ту спадщину, дослідити історію з тим „Заповітом”, яким користується Смолич, щоб пізнати „душу цілого кола людей — дітей нашого народу, яким довелося зазнати чимало складного на життєвому шляху”. Можна б розважати хто кому і коли позичав того „козирика”, але це не входить в завдання статті, надіємось, що те зроблять ті, що опікуються „недрукованою” спадщиною.

Майстер Смолич, взявшись „розробляти” еміграційні справи, не кличе всіх повертатися, а довгими розважаннями над історією взаємин України з Росією, хоче підвести до висновку про протинародність нашої боротьби, щоб підсилити зневіру тих, які тут говорять про „обреченність” і безвиглядність, а через „літературу межової ситуації” радять взоруватись на людей, які знайшли компроміс з дияволом імагають йому в національній формою закріпити московську імперську суть. Клясик сучасної української літератури уловив „шатость” невеликої групи людей, які, декларуючи себе „вільними духом”, не помічають, що напастями на націоналізм постачають матеріали тим, які не терплять національного духа.

В своїй грі Ю. Смолич ставить наголос на те, щоб посилити зневіру в доцільність політичної дії, збільшити малоросійщину і поширювати її

А. Орликовський

ПОЛЬСЬКА ВІДПОВІДЬ НІМЦЯМ

Від двох років німецькі наукові та політичні журнали присвячують що раз то більше уваги справі Польщі, а з нею і цілій т. зв. східній політиці, — „Остполітік“, в якій силою факту заторкують і українську проблематику, особливо західньо-українських земель, які до 1939 р. входили в склад польської держави.

Час своє робить. Хоч як була розпалена ненависть між поляками та німцями, особливо в час другої світової війни, проте, після розподілу великого Райху, після найбільшого в історії німців удару на конференції в Потсдамі, німці хоч не хоч зрозуміли, що знищити їм польського народу не вдалося, та що силою міжнародних обставин існує знову польська держава з 27.000.000 населення, хоч не існує в такій формі, як цього собі поляки бажали б. Всеж таки Польща є міжнародним чинником, маючи забезпечений вихід до Балтики та що найважливіше сучасна Польща це не багато меншинна, а суто національна держава, якої національна сповість на багато перевищує силу старої поверсальської Польщі.

Ми певні того, саме односторонність польської держави, прекрасне її територіяльне оформлення як під оглядом політичним так і господарським — маючи преціне багатство горішнього та долішнього Шлезька є даними, які примушують німців таки призадуматися над польським питанням.

На сторінках польського „Нового Свята“ від 2. червня 1958 р. появилася дуже цікава стаття знаного польського журналіста Тадея Кательбаха, на тему: „Німці про тематику Польща-Німеччина“.

В своїй статті редактор Кательбах представляє сучасний погляд німецького журналістичного політичного світу на польську справу, та, що найважливіше, подає свою відповідь німцям на сторінках німецького журналу від імени вільнодумних політичних чинників на еміграції в справі польсько-німецького спору та німецької східньої політики.

Як подає ред. Кательбах „всюди можна найти серед німців щирих прихильників цілковитого зрвання з політичною минувиною відносин до Польщі. Є такі,

коло в еміграційній спільноті. Для того він намагається дискредитувати єдино-реальну в боротьбі за визволення концепцію власних сил. Коли пригадуєш оті напасти на український націоналізм з його концепцією власних сил тих політиків, що, „уболіваючи“ за самостійністю, все лихо бачать у Сталінові, тужачи за добрим Леніном, за скрижальями якого здійснюється окупаційна політика на Україні, стає зрозумілою Смоличева гра Винниченковим козирем. Його підкидається тим, що не в стані збагнути суті, характеру і глибини нинішнього змагу між Києвом і Москвою.

які порозуміння з несповна тридцятиміліоновим польським сусідом вважають за угольний камінь німецької „Остполітік“. Не бракує, врешті, в кожному із трьох головних німецьких партійних таборів і таких, які погодилися з гіркою для німців дійсністю, що про поворот земель, які припали після війни Польщі тяжко є думати“.

Однак серед німців зродилося поняття т. зв. „Гайматрехту“, тобто права повороту німців на свої старі німецькі землі, батьківщини під польську державну зверхність, яка однак в новій політичній констеляції Європи прийняла б вид з'єдинення держав Європи, отже Польща становила б один із європейських стейтів, подібно як Німеччина.

Та помимо таких німців, які погоджуються на нормалізацію відносин, є й такі, які далі думають про старі пруські часи та не можуть відвикнути від старих ревізіоністичних тенденцій.

Врешті є ще й такі, які мріють про порозуміння з Росією в якомусь новому Раппалі, ясно, коштом Польщі, тобто її нового розподілу. Цього типу люди з дуже великою увагою приглядаються до всіх потягнень Бонну щодо зносин з Польщею, вбачаючи в нормалізаційних зносинах втрату раз на все заодрянських земель, та тим самим втрату можливости створити таку мілітарну силу, яка відібрала б полякам ціле Помор'я, Шлезьк та східню Прусію (Помазура), щонайменше в кордонах з 1939 року, якщо не з р. 1914.

Та все ж таки офіційно в німецькому науково-публіцистичному світі пишеться про те, що минулисть польсько-німецьких відносин, не може більше повернутися та треба ці зносини поставити на нових основах польсько-німецького порозуміння, яке має в собі багато спільних моментів, які повинні довести неминуче до польсько-німецького зближення. Це зближення, як німецька пропозиція, повинно найти серед поляків повне зрозуміння, викликати в них не лише зацікавлення, а й ентузіязм.

На всякі такі потішаючі та грізні ревізіоністичні німецькі погляди ред. Кательбах найшов свою думку, як польський журналіст, як представник польського політичного світу на чужині. Маючи забезпечену свободу вислову своєї думки на сторінках „Дер еропейше Остен“ ред. Кательбах подав свою думку на тему німецько-польських відносин під сучасну пору та на майбутнє, доводячи хибність т. зв. ревізіонізму, який ставить польську справу в стан радикальної розв'язки при помочі сили чи порозуміння з Росією. Ред. Кательбах дослівно написав німцям таке: „слід скінчити з політикою нескоординованих відрухів в справі Польщі“. Далі ред. Кательбах ствердив, що німці, які думають по європейськи повинні мати європейські обов'язки відносно країн поза залізною заслоною. Для прикладу п. Кательбах порушив справу зміцнення господарського польського шлезького вугільного басейну, яку то промисловість Західня Німеччина могла б сильно змодернізувати. Така економічна допомога була б

для поляків першим великим жестом та початком справжнього послаблення польсько-німецької ворожнечі, особливо цієї, яка лягла глибоко в пам'яті поляків з останньої другої світової війни.

Основними питаннями польсько-німецьких зносин все ж таки є майбутні кордони між обома державами. За ред. Кательбахом найкращою під сучасну пору розв'язкою кордонів повинно бути будьяке задержання усякої дискусії на цю тему, як „безпредметної” і непродуктивної.

На думку ред. Кательбаха ніхто з поляків, як в краю, так і на чужині не підійметься на будьякі, хочби теоретичні дискусії про польсько-німецькі кордони.

Відносно східних границь Польщі пише ред. Кательбах так: „еміграція згідна з красм в справі накиннутих Росією!! (наше підкреслення) розв'язок, які торкають східних кордонів Польщі”.

З цієї причини за ред. Кательбахом серед німців зовсім фальшиво поставлене твердження, мовляв, „між проблемою західних кордонів і східних існує якийсь зв'язок — нерозірвально юнктум, якого в дійсності взагалі немає”.

„Поляки, пише ред. Кательбах, однодумно відкидають сучасну східну границю тому, що „вона є кордоном Польщі з Советським Союзом”. Це не означає, щоб поляки не були готові до дискусії на тему східної границі зі своїми справжніми сусідами (наше підкреслення): литовцями, білорусами, українцями, коли ці вивольються з советського обруча. Засяг і висновок її (цієї дискусії — А. О.) поляки узалежнюють від форм, в яких уложиться співжиття вільної Польщі з вільною Литвою, Білорусією та Україною. Не існує, отже, ніяке юнктум між справою західних кордонів та східних, тому краще не думати про ці проблеми в площині якогось звичайного торговельного інтересу в характері компенсації (наше підкреслення). А, зрештою, ходить про зовсім різні справи про сусідів Польщі, з яких кожний має власне відокремлене обличчя і відрубну мивушину”...

Оце дослівний переклад головного твердження ред. Кательбаха, в якому дано відповідь німцям, які міжслав'янською інтригою, цькуванням поляків на українців, хотіли б легким коштом позискати свої території Шлезька та Помор'я, дивлячись з легким серцем українсько-польській міжсусідській різни для... добра імперського становища німців, яке то становище ясно через дальших 20 років стало б так само загрозливим польській державі, як було в пам'ятному 1939-му році.

Ми можемо лише додати від себе, що наша українська постава до польської відповіді німцям може знайти лише підтримку з українського боку, тобто:

- 1) безглуздя вважаємо пересування Польщі раз на схід, раз на захід,
- 2) Німецькі інтриги, при допомозі яких вони хотіли б тримати польський та український народи в стані війни та взаємознищення, ми вважаємо шкідливими,
- 3) змішування проблем польсько-німецького розмежування з польсько-українським не на користь обом народам.

Ми можемо лише підтвердити, що ред. Кательбах мав вповні рацію, коли різко відділив справу території колишньої східної Польщі (до 1939) від справи відзискань земель — Поодря.

Східні землі поверсальської Польщі відпали від Польщі не тому, що так хотілося Сталінові, але в першу чергу тому, що на цих землях етнічним панівним елементом були не поляки, а українці, білоруси та литовці, які в сусідстві тих земель мали свої політично-адміністративні територіальні одиниці українська та білоруська Советські республіки, та незалежну державу — Литву. Об'єднання усіх земель цих народів, які були поза УССР та ВССР та Литвою — явище зовсім природне та кожному самозрозуміле. Коли б в Києві чи Мінську були б уряди не окупованих Росією країн, а суверенні, то вони б змагали до усоборнення своїх етнічних земель в одній національній державі.

З цієї причини нас зовсім не дивувало польське домагання 1938 року прилучити до польської „мадсжи”-материка польського Заользя, так само, як самозрозумілим були польські домагання 1920 року прилучити до поверсальської Польщі польського, онімеченого Шлезька, Прусського Помазура чи навіть згерманізованого та колишнього польського простору вільного міста Гданська.

Ред. Кательбах сумнівається в своїй статті чи німецький світ зрозуміє його думки про німецько-польські відносини на майбутнє та вважає, що змога висловити свої думки на сторінках німецької преси вже є початком зближення обох сторін.

Нас, українців, ясно, найбільше цікавить відповідь Кательбаха німцям в питанні східних кордонів Польщі. З вдоволенням відзначаємо, що серед поляків приходить до оздоровлення понять про територіальні спори. Дуже добре, що польський політичний світ поволі починає розуміти вагу своїх справжніх сусідів в питанні східних кордонів, а з тим приходить розуміння, що сусідство Польщі з Російською імперією не те саме, що з незалежними Україною, Білорусією й Литвою.

Треба сподіватися, що незабаром прийде і зрозуміння беззиглядності порозуміння з Росією коштом українських земель і замість імперіалістичного маячіння прийде вповні корисна польським державницьким інтересам думка співпраці з східними сусідами: Україною, Білорусією та Литвою, які разом були б сильним оборонним валом проти експансії Росії на Польщу і на Західню Європу.

В такій великій проблемі, як забезпечення Польщі від сходу, аби могла вона цілу вагу свою звернути на свого грізного західнього сусіда, Німеччину, дрібничкою є питання Львова, Перемишля, Сянока чи Холма. Де йде справа цілості Польщі, її державного існування нерушминости її кордонів, посідання багатств Шлезька та широкого вільного доступу до моря, спір за клаптики Західньої України (Посаяння, Підкарпаття) втрачає глузд.

А проблеми спільної польсько-української оборони від експансії Росії та Німеччини цілком знівелюють наші обопільні прикордонні проблеми, коли здоровий національний глузд переможе імперське маріння серед польських політиків.

Е. М.

ДМИТРО ДОНЦОВ

(до 75-ліття)

Олександр Лотоцький в своїх розлогіх і надзвичайно цінних „Спогадах” подає дуже характеристичний образ. Роки 1906-07, петербурзькі студентські громади, зхаотизовані революційною „репетицією” р. 1905, загіпнотизована задивленість в „старшого брата”, існування без керми і без вітрил, вечериці, „сходки” та „імпрези”, що кінчаються традиційними варениками й гопаком...

І от постійний відвідувач петербурзької Публічної Бібліотеки не міг би не зауважити молодого чорнявого студента, що день-в-день сидить обкладений книгами і, записуючи, щось пильно студіює.

Цим чорнявим студентом був Дмитро Донцов.

Внедовзі (р. 1908) цей студент опиняється (з в'язниці) за кордоном, студіює в Відні і Львові, а року 1913 — напередодні початку Першої Світової Війни, отже кінця одної епохи і початку другої, — виголошує на Студентському З'їзді у Львові свій історичний реферат.

Так, сливе разом з епохою виходить отой „чорнявий студент” на сцену Української Історії, сцену, спустошену й окрадену до нитки.

Покоління, що іронія долі покладе пізніше саме на нього завдання державного будівництва, було в своїй молодшій частині поділено на марксистів-ортодоксів (але карних парафіян імперської централі) і на народників-есерів (областного варіанту відомої московської секти). В своїй старшій частині — покоління було виховане на майже сліпих драгоманівців.

Українське народництво-хлопоманство, що вже пережило свій героїчний період, що накопичило величезний друкований матеріал і уфундувало Київську Історичну Школу (Вол. Антоновича), — виразно згасало, забіраючи з собою нитку Кирило-Методіївської традиції. Під змірдливим прозвищем „українофілів” — воно просто фізично вимірало. А ті, що мали бути його спадкоємцями, непомітно увійшли до „народництва” імперського і увесь свій героїзм, усі свої расові вальори, усю жаждобу ак-

тивізму національного покірливо понесли — в постатях Желябових та Кибальчичів — на димний олтар пізнішого імперського ж есерівства і... большевизму.

РУП — блискавкою прорізав чорноту української ночі. Голос М. Міхновського („Самоствйна Україна”) прозвучав, справді, гласом вопіючого во пустині. Та ще захлинався в дрімучім побуті був. Галичини і Володимирії мученик національного духу — Іван Франко. Але його спазматичні перестороги чув — на усю Соборну Україну — хіба отой єдиний „чорнявий студент”. Українська політична думка була майже спаралізована. В zenіті була творчість Лесі Українки, ставив перші свої кроки В. Липинський-історик, але поміж ними й громадою залягала густа неелектропровідна пороженча.

Лихо було не в Михайлі Драгоманові, який в тогочасних умовах робив своє, обмежене часом і добою детерміноване, діло. Лихо було в тім, що наставлена на „вічність Росії” і на „земствах” самообмежена, драгоманівщина в результаті давала національну капітуляцію, капітуляцію „ідеологічно обґрунтовану”, з головною тезою, що Росія була, єсть і буде, а що, мовляв, наше (українське) діло — маленьке, повітове, бо про інші справи „хай думає вище начальство” (sic), розуміється, імперське. З цього логічно випливало перекреслення Шевченкового заповіту та ліквідація української нації („как класса”), а на далекім обрії починало вирисовуватись щось, що геть-геть пізніше, вже на наших очах, оформилося в КП(б)У і УССР.

Обмежена і знечулена драгоманівщина не була спроможна щось передбачати, взагалі, отже не передбачала краху імперії р. 1917: це не входило в її „програму”.

Спізнені нинішні оборонці „золотоверхого Михайлика” (як називав Драгоманова дряхліючий Куліш) зазвичай старанно криються з тим фактом, що піонером поважнішої акції contra Драгоманов був ніхто інший, як його, замолоду дуже ретельний учень — Франко.

Тому всі удари помсти за Драгоманова сиплються тепер виключно на Дмитра Донцова, хоч поважну частину розшифрування властивої драгоманівщини ґрунтовно виконав старанно замовчуваний Михайло Мухин.

Розуміється, драгоманівщина занадто просякла всі прояви нашого політичного життя з марксизмом, есерівством і майбутнім „боротьбізмом” включно, щоб її можна б було зігнорувати, тим більш в обличчі неминучого Завтра, до якого гарячково готувався ворог. Саме в цей час Ленін з несамовитою зручністю монтує систему, в якій органічно сполучує марксизм з народовольчеством, отже Маркса з протопопом Аввакумом і Іваном Грозним на відвічнім ґрунті історичного цареправослав'я, створюючи тим самим якби нову релігію величезного фанатизму, динаміки й дисципліни.

Тій майбутній силі, яку передчував на пустелі окраденої України, хіба один-єдиний „чорнявий студент” з Таврії, — треба було щось протиставити. І Дмитро Донцов починає гарячково — на тій пустині — шукати. Шукати трудно, рвучко, зигзакуючи, почавши від „марксизму” (бо то, все ж, була якась система) і хутко прийшовши до тієї, марксизмом „класово” запереченої правди, що міститься в однім слові: НАЦІЯ.

І, всупереч злосливо висмикуваним тепер цитатам з ранніх статей Донцова, одне можна ствердити: дух, яким наповнений увесь дорібок Донцова, залишається незмінним, без огляду на ті організаційно-ідеологічні (переважно термінологічні) костюми й маски, які накидала доба. З першого свого друкованого рядка Донцов вже з'явився цілий, з його пристрасним напором речення, з його знищуючим ударом полемічної рапіри, з його оригінальним, неіснуючим перед тим в нашій публіцистиці — стилем.

Більш як півстолітній дорібок його вогнено-гострого, нещадного і часто смертоносного пера — є занадто великий і занадто, при постійній своїй скерованості, многогранний, а часом і контroversійний. І даремно думають наївні, що „націоналізм”, „донцівство” чи просто „хвашизм” Донцова можна спровадити до халдацько-примітивної формули чи гасла в стилі отого „щастя крові й ножа”, що ним перманентно оперують „ревізіоністи” (зазвичай,

бувши „донцовці”!) і „критики”, в більшості, на жаль, неспівмірно дрібні в порівнянні з критикованим об'єктом.

Дмитро Донцов досі не створив ані „системи”, ані „синтези” (згадаймо спізнені докори С. Єфремова під адресою Панька Куліша), ані „ідеології” в стислім значенні цього поняття, ц. т. більш менш те, що залишив нам Вячеслав Липинський в своїх „Листах”. І на це склалося багато причин, яких більшість корениться, безумовно, в самому характері Донцова-автора, що є повною протилежністю до характеру його сучасника В. Липинського, цього, сказати б, Канта нашої політичної мислі. Де у Липинського скептично-іронічний, часом не без цинізму, розум, розум історика й політика, холодна ерудиція вченого і „академічна” дистанція до теми (аджеж Батьківщини!), там у Д. Донцова гарячий таврійський темперамент, жагуча пристрасність бійця і неподільна любов-ненависть південно-українського серця. І цього не злагодили ані велика формальна ерудиція, ані максимальне часами напруження інтелекту, ані намагання обмежити розмах інстинкту холодними границями розуму, ані, врешті, постійна, якби „підсвідома” свідомість потужної ролі розуму в чинній політиці.

Контroversія розум-серце, інтелект-інстинкт в писаннях Донцова перебуває постійно. Ця контroversія в його писаннях залишається не тільки не „розв'язаною”, але й належно про-світленою. Проблеми характерології, психології, як і філософії взагалі, залишаються поза межами його заітересовань. Його расовий інстинкт, його національна інтуїція, його жагуча нетерплячість змінити чи прискіпити біг історії, його доппінгування оспалої й вайлуватої сучасності — поглинають його майже без решти. Політичний публіцист (часом навіть журналіст) постійно відбирає енергію й наполегливість політичному мислителю. Журнальна стаття часто висисає й концентрує в собі ненаписану книгу. Умовини нашої „реальної” дійсності відобрають при цьому, очевидно, теж не малу „технічну” роллю.

Дмитро Донцов є політичний письменник в тім сенсі, як це визначення стосують французи, напр., до М. Барреса. До цього можна було б додати ще таке блискуче „публіцистично-ідеологічне” ім'я, як Л. Доде, але з застере-

женням, бо, зважуючи цілий дорібок Донцова, бачимо, що його відділяє якби лише крок від таких авторів, як Ортега і Гассет або й навіть О. Шпенглер.

І в цім криється фатальне непорозуміння у взаємовідношеннях Д. Донцова з т. зв. суспільством, яке зраджує цим свій вроджений гріх: культурний примітивізм. У нас бо від давендавна повелося, що активний і непересічний діяч, без огляду на специфічність його чинности, має бути „і швець, і кравець і на дуду грець”, а, головне, лідер, вождь і голова, на якого можна перекласти всю колективну відповідальність, щоб, в разі чого, в душі „історичної традиції”, з зітханням віддаючи його відповідній владі, сказати: хай твоя голова, отамане, та за наші (це цитата з XVII ст.).

Обдарувавши Донцова такого рода популярністю, т. зв. суспільство не давало собі особливого труду вчитуватися ані в його статті, ані, тим більше, книги. Що ж торкається не лише бувших, а й почасти, теперішніх „донцовців”, то вони, зазвичай, обмежувались на прочитванні лише самих... наголовків.

Коли ж наступила чергова „чорна хмара”, хоч би це був розпад віденської монархії, поразка у Визвольній Війні, варшавська угода УНР чи сучасний параліч політичної думки, то інтегральним винуватцем урочисто проголошувалося саме Дмитра Донцова і нікого іншого..

**

З приводу 75-ліття Донцова дати якийсь синтетичний підсумок його письменницькій діяльності було б завданням надто трудним, тим більш для сучасника. Тішмо себе надією, що це зробить якщо не т. зв. майбутній історик, то, принаймні, хоча б вдумливий нащадок: він матиме більшу перспективу і не відчуватиме гіпнозу усталених формул і епітетів.

Хотілося б лише згадати дещо вже з автобіографічного минулого.

... Польські табори інтернованих вояків нашої Армії. Роки 1921-22-23. Об'єктивно — життя тих решток Визвольної Війни було, певно, страшне, хоч ми, тодішні таборяни, залишаючись інерційно в дуже поріділих рядах своїх бойових побратимів, в рамах своїх овіяних Легендою дивізій, полків, куренів і сотень, — того об'єктивного жаху не відчували, або від-

чували його лише моментами. Ми бо були зайняті зовсім іншими проблемами. Ми старалися знайти відповіді на зовсім інші питання. Ми розв'язували загадки, ряд загадок, що їх поставила перед нами сама історія. Розв'язували — незалежно від наших службових рангів і бувших становищ в Армії. Розв'язував ті проблеми рядовий козак, двадцятилітній хорунжий, трохи старший сотник чи сивіючий полковник або й лисіючий генерал. Проблеми й загадки були ті самі, мінялися лише форми й засоби при їх розв'язуванні.

Соціологічних чи пак „клясових” студій щодо складу нашої Армії немає і, певно, вже не буде. Формальний освітній рівень її старшинського корпусу, хоч матеріалів про це сливе нема (і, певно, не буде), все ж можна б окреслити виразніше (мінімум — більш менш матуранти, максимум — абсолюенти високих шкіл з військовими включно).

„Клясово” в Армії було представлено всю Батьківщину: там були селяни (не лише „куркулі”), там були робітники (також фабричні), там були сини т. зв. інтелігенції, там траплялися й сини „поміщиків”, або й дідичів часом з історичними іменами. Армія бо була еманациєю цілого Народу, цілої щойно відродженої Нації. Та еманация була кількісно непропорційна, але якісно адеквативна національному ядру населення нашої Батьківщини. Майбутній історик може зформулювати склад нашої Армії, як виквіт нашого Народу і, думаю, що не помилиться.

В процесі таборового існування і зв'язаного з ним отого „розв'язування проблем і загадок” рештки Армії почали — цілком природньо — виділяти з себе і одночасно формувати, сказати б, свій інтелектуальний осередок.

Він не був (і не міг бути) одноставним, одностилевим чи одно-рівним. В нім знайшлися абсолюенти різних університетів, люди, колись зв'язані з т. зв. „срібним” віком недавньої пєтербурзької доби в культурі бувшої імперії, були люди формовані історичним Києвом, були люди з периферійних культурних центрів (Чернігів, Харків, Кам'янець, Одеса) були й „самородки” з сіл, були й півінтелігенти з містечок (а серед них і графомани...). Але той могутній історичний дух, що створив був Армію і рухав нею, — не міг не відбитися на всіх

тих зовнішньо різних людях, не міг не дихнути на них своїм пропалюючим вогнем, не міг не залишити на них свою печать.

Як це сталося, що ми, аджеж озброєні духом великої ідеї, опинилися в таборах? Як це сталося, що ми, аджеж ідейно непереможені, тепер — переможені й безсилі? Як могло статися, що ми, сини Батьківщини, Батьківщину — покинули, і Вона — залишилася без нас, її вірних синів?

На ці і подібні питання — відповіді ми не одержували ані від наших військових начальників (що самі собі ставили ті ж самі питання), ані навіть від тих політиків-цивілів, зазвичай міністрів, які вряди-годи відвідували нас в таборах. Тепер, коли вже „ми знаємо все”, можна тому не дивуватись. Але тоді, для нас, людей військової дисципліни і либонь військово-логічного думання, — було це дивне і... теж загадкове. Бо ж за відповідь не можна було уважати формальні, дещо канцелярійні формули урядових інструкцій та урядового оптимізму. Ці формули вже не відповідали рівневі досвідченого козака, поготів були мертви ми для таборового інтелектуаліста.

Залишалося шукати відповідей самостійно, отже самотужки. Бібліотек, властиво, майже не було. Отже, треба було починати з себе самих, з роздумувань у пущі, з лірики... І лірика заговорила перша. Але й лірика, хоч-не-хоч, керувалася на ту саму генеральну тему: як сталося? чому сталося?

Особисто думаю, що незабутній Юрій Дараган (б. петербуржець), тріумфально відкриваючи Княжу Добу і Слово о Полку і квітнучи сухітничими півоніями на запалих щоках, — щасливо прийшов до тих відкрить, саме, шукаючи відповіді „чому?” Шукаючи тої ж відповіді, влаштовували наші малярі (Крижанівський, Бабій, Дядинок, Омельченко) свої — в дірявих бараках — пожалься Боже — вернісажі, та ще й з промовама й парадимами. Шукаючи тої ж відповіді, наші актори творили „нові театри” не лише з „Чорною Пантерою” Володимира Кириловича Винниченка, а й з „Молодістю” М. Гальбе та „Мазепою” Ю. Словацького, з пародіями, спробами скетчу... Шукаючи відповіді, ми влаштовували літературні вечори (але, на щастя, не „авторські”!) з дискусійними доповідями. Читали публічні лекції

в Літературно-Мистецьким (не абияк розмальованим і урядженім!) Ключі у таборі Щипьорно біля Каліша. У тому самому таборі, який Ю. Дараган оспівав:

Бисть тишина в Щипьорні, у шпиталі,

Бисть тишина і тіні-козаки...

...Хто це сказав? Пригадуєш, не знаєш,

Чи Гуня? чи Павлюк? чи Гордієнко Кість?

Стояв облуплений, обдертий Каліш.

Ридав нордвест. І — нічесо же бисть...

Шукаючи відповіді, ми „відкрили” Мазепу і влаштували були йому мистецьку тризну з Байроном, Лістом, Словацьким. Може, сивий Гетьман усміхнувся тоді до нас з свого за-світу!

Шукаючи відповіді... Але вже знаючи з свіжо-набутого досвіду, що шукання то нелегке в нашім таборівім задротянстві, в чудом створенім нами світку, щільно обмеженім границями огієнко-винниченківщини. І — часом — ми задихалися.

Аж ось несподівано опиняється серед нас р. 1922 перше число відновленого Літературно-Наукового Вістника. Ім'я редактора — „Д-р Д. Донцов” — ми вже чули, але тільки ім'я, бо ми просто не всіли були прочитати його перші речі. Але від того першого числа ЛНВ — вже дихнуло на нас першим передчуттям можливої відповіді. Це вже було щось якби прорив облоги, якби вихід в широкий світ, якби відзискання вільного тху і вільних рухів — після довгого спаралізування.

Так таборовий період нашого існування несподівано — і вже навіки — розколовся на дві частини: до ЛНВ (отже — Д. Донцова) і після ЛНВ. Жили ми потім вже очікуванням свіжого числа цього журналу, в яким зустріли також Стефаніка, як батька, Черемшину як стрийка і Юрія Липу, як брата. В тому ж часі наш таборянин М. Гікавий (військовий урядовець Армії, а згодом фанатично відданий і по-воєцькому обов'язковий довголітній адміністратор „Вістника”) таємничо усміхаючись передав нам свіжо видруковану книжку.

То були „Підстави нашої політики”, книга, що їй суджено було стати якщо не свангелією покоління (чого, на жаль, не сталося!), то однією з тих небагатьох книг, які стали на межі нової епохи і то — не лише української.

...Часом аж страшно стає на саму думку: а що, якби отого „чорнявого студента” з Таврії забракло у нас на початку 20-х років ХХ століття?
Серпень, 1958 року.

Михайло Прогченко († 1942)

Федір Одрач

БОТОКУДИ

***

Я пів землі пройшов від Заходу до Сходу
І бачив я і трави, і ліси.
Та тільки в сонці, як і в тьмі негоди,
Я кращої над нащу не стрічав краси.

Багато знав квіток я в пуцах усурійських;
Квітіння їх — барвисте, золоте;
Але волошок наших українських
Таких пахучих не стрічав ніде.

Я бачив синь далекої країни,
Та кращого нема, я присягаюсь в тім,
Як наше небо — небо України
У зорях, наче дівчина в намисті дорогім!

Я чув морів і рік чудесно-ніжні співи,
Та кращого нема — такі мої слова,
Як наш Дніпро-кобзар Вікраїни сивий
У кручах, наче кобза, співно виграва.

І води пив я Буреї і Зеї
Амур я пив, коли від спеки прів,
Не стрів же й раз, не куштував ніде я
Води солодкої, як в нашому Дніпрі.

Не чув я пісні, де б журба горіла
Пекучим жалем, як в співах і словах,
Де наш нарід складає душу й тіло,
Де наш нарід кона і знову ожива!

І більшої любови не збагнув ніколи,
І поцілунка кращого знайти вік не вдалось,
Як з уст дівочих, де пахуче поле
З Дніпром-Славутою в задумі обнялось.

Знесилений наругою, розпучкою і горем
Я пів землі пройшов крізь марево.
Краю ж багатшого не стрів я і за морем,
Але біднішого не бачив я ніде.

І душу змучену не тамував, не гоїв,
А йшов у бурі я з одчасм у очах,
Ніде я більше не стрічав героїв,
Але й рабів я більше не стрічав.

І де шаліла звірем завірюха,
Повіки мерзли, я не дививсь і знав:
Ніхто не мав такої волі духа,
Та і оков таких ніхто не мав.

І хоч у серце гніт жалив змісію
Не скарживсь, ні, що важко так іти,
Пів світа я пройшов, а тугою своєю —
Журбою нашою залив би два світи.

1940. На вигнанні

Письменник Копилюк хоч і належав до племені ботокудів, вдача його, однак, наче б виломилася з неперушних основ його роду. Як відомо, ботокуди вирізнялися від нормальних людей тим, що мали м'який хребти і через міру гнучкі шиї. М'який хребет сприяв ботокудові елястично клянятись до землі перед сильною людиною, а гнучка шия зручно і навіть елегантно повертала голову туди, куди вказував палець сильної людини. А тому, що ботокуди, як правило, не мали між собою сильних людей, то м'якохребетність і гнучкошийство давало їм перед чужими сильними людьми чимало особистих вигод і навіть моральне задоволення. І ще одну прикмету мали ботокуди: надмірну домішку в крові йоду. Цей йод зокрема насичував язик, через що ботокуд, як правило, ганив усе своє рідне. Терпкість цієї рідини переставала діяти щойно тоді, коли ботокуд починав захоплюватися чужим. І от природа поскупилась і не обдарувала письменника Копилюка цими прикметами, якими гордились його земляки і землячки. Його почали навіть уважати за виродка, чи пак за єство зліплене з чужого тіста. Та почувши таке, Копилюк обурювався, бо свідомо і навіть гордовито зараховував себе до племені ботокудів. У його крові не було ботокудського йоду, натомість жили були скріплені чималою домішкою заліза; залізо теж додало пружності його хребтові і шиї.

Якось у ресторані сильна людина почала висміювати м'якохребетність і гнучкошийство ботокудів і тоді Копилюк сміливо почав боронити своїх земляків. Виникла суперечка, а потім бійка. Сильна чужа людина відразу ж хотіла поставити Копилюка перед собою на коліна, але Копилюк не піддався. Двобій тривав пів години і потім показалося, що чужа сильна людина не була аж такою сильною, бо Копилюк під синім її очі і сильними стосунами перетворив її щок на бурячковий колір. Присутні ботокуди приплескували долонями чужій сильній людині тоді, коли їй вдалося п'ястком досягнути Копилюкового обличчя, але потім, коли ця сильна людина млинцем гепнула на підлогу, ботокуди сполошено розбіглися. Потім ще відбувся суд. Сильна чужа людина, що по суті не була вже сильною, покликкала на свідків земляків письменника Копилюка. Як і слід було сподіватися, ботокуди-свідки стали по боці переможеного; трусячись і низько кланяючись, вони голосно лаяли Копилюка перед радником, наслідком чого того засуджено на грошеву кару.

Здавалося б, що ця прикра подія остаточно відштовхне Копилюка від своїх земляків, та так не сталось.

Він ще вірив, що і між ботокудами можуть бути люди з пружними хребтами і шиями та з язиками без йоду. І тому він рішився перевірити вдачі своїх земляків у діяспорі. Був він, звичайно, як і всі письменники-емігранти бідною людиною і здійснити свій плян йому не вдалося б, коли б не одна особиста прецінна обдарованість — роздвоюватись. Це був виїнятковий дар для його єства і це була найсуворіша його осо-

биста таємниця. Над його ліжком виставав від стіни електричний ліхтар під рожевим абажуром. Коли виникла потреба роздвоїтись, Копилюк тоді натискав гудзик і рожеве світло відразу ж кидало на нього і на ліжко лагідне рожеве проміння. В таких випадках він лежав непорушно зі схрещеними на грудях руками, подібно як мерлець перед похоропом. Лежачи і навіть не віддихаючи, він тоді був наче б мертвою фігурою, натомість інший Копилюк із швидкістю сонячного проміння міг мандрувати по різних краях і континентах. Той другий Копилюк мав спроможність проникати крізь стіни і з'являтися в чужій хаті в будьяку пору дня, чи ночі.

Спершу помчав він до Аргентини, потім до Бразилії, а після до Венецуелі. Ботокудські доми в містах були переважно розкидані по різних дільницях; це тому, щоб молоде покоління швидше зливалось з місцевим населенням. Заглядаючи до ботокудських домів, Копилюк радо зав'язував гутірку і потім, вернувшись під рожевий абажур, до своєї кімнати, цей другий Копилюк старанно записував усе те, що чув, що бачив його двійник. Записник письменника збагачувався прерізними матеріялами з життя ботокудів у Південній Америці. Чимало було теж підкреслень у записнику і це значило, що тропікальне сонце мало благородний вплив на хребти і шиї ботокудів; в язиках теж помітно маліла кількість йоду. На маргінесі записника були позначені примітки, як: „Ботокуди півдня на добрій дорозі“, „маленький сентимент до рідної мови“, „зменшене довір'я до чужих“ і т. д. Натомість цілком інший мав вигляд другий записник, що збагатився матеріялами з життя ботокудів у ЗДА і Канаді. Тут теж було чимало підкреслень, але ці підкреслення були грубим червоним олівцем, що знаменувало безвиглядність і загрозливе м'якчіння ший і хребтів ботокудів. Ломана червона лінія під реченнями означала надмірний доплив йоду в язиках, в наслідок чого ботокудське національне життя було загрожене.

І от, коли два записники були до послуг Копилюка, почалася праця над об'ємним романом, якому письменник заздалегідь дав заголовок: „Схаменіться. ботокуди!“ Рожеве світло тепер було вже над письмовим столиком, на якому днями й ночами строчив Копилюк на машині. Аркуші, списані дрібним машинописом Копилюк складав до футлярчика. По році строчіння на машинці роман „Схаменіться, ботокуди“ був уже готовий до друку. Знаючи добре своїх земляків, Копилюк навіть не звертався до них, щоб допомогли йому видати роман. У місті, де він проживав, було чимало багатих земляків, як от: Кирк Андерсон, що колись називався Кирилом Андрійчуком, чи Волтер Тікет, що був колись Володимиром Ткачуком. Увесь фінансовий тягар Копилюк поклав на свої вбогі письменницькі плечі; позичив у банку гроші на високий процент і тишився, що його роман наробить багато шуму серед ботокудів.

І ось книжка, нарешті, появилася на світ Божий. Невеличкі пакуночки поплили в діаспору, до осель і домів ботокудів. Перші примірники отримали панове Андерсон і Тікет. За обчисленням Копилюка, вони мали б їх отримати в п'ятницю перед обідом. У суботу вечером

натомість, мав відбутися баль бізнесменів у найбільшому готелі міста; там, звичайно, не обійдеться без ботокудських знаменитостей. В суботу ввечері, коли стрілка годинника вказувала десяту, Копилюк ліг горілиць на своєму ліжку під рожевим світлом. Його двійник, чи пак той другий Копилюк, відірвався від тіла і блискавкою, крізь грубевий мур готелю, проліз у величезну залу найбільшого готелю міста. Там уже на подіюм грала оркестра, ліворуч і праворуч залі, за мармуровими столиками, сиділи гості і поливали вино чи горілку. На видному місці, поблизу оркестри, за круглим мармуровим столом сиділи найстатечніші з посеред ботокудів панове; крім відомих уже Тікета і Андерсона, було ще двос не менш знатних ботокудських стовпів. а це: власник похоронного заведення пан Рой Ройс (по-колишньому Ромко Роголик) і Колін Каррік (по-колишньому Кирило Королик). Вони, як і годиться, гуторили мовою країни, якої були вже громадянами. Зробили, однак виняток, коли побачили Копилюка, що проходить коло їхнього столика.

— От і муза до товариства, май дір френд, — перший привітав гостя містер Андерсон. Від веселости подушечка під підборіддям злегка йому затремтіла. — Дякую, дякую, книжка нівроку, грубенька. Терпеливість і наполегливість — цінність не абияка, май дір френд. Шкода тільки, що мої діти не говорять так званою „ріднесенькою“. Читати нікому, от що!

— А я якраз послав по вас, — озвався басом містер Тікет. — Може чарочку?

— Дякую, не п'ю.

— Ну, а тепер скажіть, чи добрий ви зробили бізнес із цією книжкою? — знов вів містер Тікет.

— Я, з дозволу, не для бізнесу.

— Ну, от і новина! Як можна тут щось робити не для бізнесу?

Саме підійшла до столика його огрядна дружина, Пат (по-колишньому Параня). Вона була захекана, бо танцювала якийсь модний танець з молодим паном.

— Уух, я втомилася, — видихнула вона. — Волтер, ти попросив би цього пана сісти.

— Муза, мій ти дарлінг, любить літати, а не сідати. До речі, для нього я зарезервував столик у кінці залі, в кутику.

— І подумайте тільки, містер Рой, — псадовившись побіч чоловіка, звернулася до похоронника Пат, — вчора рівно о дев'ятій ранку поштар приніс мені особливий пакунок. Книжку! Розгорнула її, аж тут Чайна! Сміх, та й годі. Аж щойно мій Волтер...

— Ах, Пат! Як можна, — зморщив носа містер Тікет. І до Копилюка: — От і бачите скільки непорозуміння принесла ваша книжка в мій дім.

Аж до столика, зігнутий у дугу, підійшов старший ботокуд, якого згірдливо містер Тікет назвав Гаврилом. Через міру зігнутий хребет відразу ж визначав його місце в ботокудському суспільстві. Він за звичкою кланявся не тільки знатним панам, але й незнайомим, навіть телефонічним стовпам, коли йшов вулицею.

— Ця муза, з дозволу, містере Тікет, мертва лежить у ліжку. Я до неї: Вставайте, пане Копилюк, на баль вас просять, а він ніби камінь. Тільки бліде лице непорочно залякло під рожевим абажуром.

— Кажеш, лежить мертвий у ліжку?

— Виглядає на мертвого, містере Тікет.

— А чи він має асигураційну полісу? — поцікавився містер Ройс. — Якщо в компанії призначено на його похорон з тисячку доларів, я, звичайно, не відмовлюся...

— Сюрпрайс! — засміявся містер Андерсон. — Ти був у кімнаті Копилюка, Гавриле і нічого не бачив. Очі твої, тее... Пішов би до окуліста Мек Пула.

— Бачив його, містере Андерсон, як цього, он пана, — підвів він голову на Копилюка. І в цю ж мить якийсь жах викривив йому губи. Він кланяючись в усі боки, швидко почав задом човгатися по паркеті до парадних дверей. У широкому коридорі він ще ретельно кланявся білим колонам, що супроводили його до широченних дверей від вулиці.

— Страх перед мертвим обличчям, це звичайна недоречність, мої ви панове, — озвався погребник Ройс. — Мертві люди, це найсолідніші мої клієнти. Вони нічого від мене не вимагають, не бундуються, не хитрують і головне, не обдурюють. Мої люди покладуть мертву людину на дошки, підпудрують і мерлець не питає, чи це пудер з аптеки містера Бльозом, чи звичайна картопляна мука. І з домовинами теж я ще не мав мороки. Не було ще випадку, щоб покійник вередував труною. Гірше тільки, що мої землячки обходять мій бизнес. Це мабуть тому, щоб ще один ботокуд не доробився.

— Хіба ж ви не доробилися? — поспитала Пат.

— Та багатству, моя пані, нема меж. Можна мати мільйони доларів і почуватися бідним. Ну, а тепер скажіть, молодий пане, — повернув голову до Копилюка — чому цей дурний Гаврило втік від вас. Ви в моїх очах нормальна людина. Очі ваші, правда, якось тее... Горілки не п'єте, а очі світяться. До речі, вчора в дев'ятій і я отримав вашу книжку, здається „Схаментіться, ботокуди“. От бачите, навіть заголовок прочитав, а це вже великий знак пошани для автора. Шкода тільки, що моя Мері вкинула її до гарбичу.

— Помилка, панове, — зрівноважено сказав Копилюк по-англійському, бо той двійник мав спроможність говорити кожною найчистішою мовою. — Я не той, за кого ви мене вважаєте. Я, з дозволу, белетрист містер Фючер. Мій роман справді появився на книжковому ринку, але я вам його не вислав.

— Ах, яка честь! — скрикнула мисис Тікет. — Сядьте за наш стіл, я просто захоплена вашими романами. Про індіан як ви гарно написали, про дівчину з дикого заходу, що покохала ковбоя. Ах, сідайте ж коло мене.

— І ще одна помилка, шановна пані, — спокійно перебив Копилюк. — Про ніяких дівчат із дикого заходу я не писав.

— Таак, вибачте, мені мабуть щось поплуталось. Та це не важне. Головне те, що ви знаменитий письменник і он як чудово говорите по-англійському.

— Просимо вибачення, достойний маестро, — низько похилили голови довкола стола ботокудські знаменитості. — А ми думали, що це, з вибаченням, якийсь писака з нашого роду, — говорив іменем присутніх містер Андерсон. — І, до речі, щоб не образити вас,

ви навіть подібні до того писаки і ще он те знання ботокудської мови нас геть збило з пантелику.

Містер Каррік, адвокат і нотар у одній особі, по кельнерському, навшпиньки, побіг до буфету замовляти шампанське, погребник Ройс, щоб розважити гостя, почав розповідати цікаві історії про покійників.

По хвилині вернувся до товариства і містер Каррік, а слідом за ним кельнер приніс дві пляшки шампанського.

— За ваше здоров'я, містере Фючер, — підніс тост містер Андерсон.

— За ваш прекрасний роман! — піднявся містер Тікет.

— Чому прекрасний? — зупинив його Фючер, чи пак Копилюк.

— Навіть коли б він усім людям на світі не сподобався, для мене був би прекрасний, бо це ваш роман, пане Фючер.

— Хай мені буде вільно іменем нашого товариства замовити у вас зо сто примірників вашого прекрасного роману, — врочисто повисив свій бас містер Тікет.

— Я так і чую ласкітливе шелестіння чудових імен, що живуть і діють у вашому романі. Мабуть має в ньому свою роллю чарівна Грейс, достойний Мімікорн, чи Мідлтаві, сяють пишнотою місс Алес, місс Джін і інші. Яка грайливість імен, не те що наші, з дозволу Марини, Мокрини, Горпини, Олени.

Попиваючи шампанське, будучи ще перед тим підхмеленими, ботокудські знаменитості посмілювали і почали відважніше висловлюватись.

Містера Карріка спокусила цікавість і він підкріплюючись юридичною реторикою, почав.

— А все ж цікаво було б знати, на якому тлі, так би мовити, оте дійство вашого роману постало. І заголовок, все ж таки цікаво було б знати.

— Це роман про ботокудів, моє шановне товариство, — лагідно сказав Копилюк. — Якщо дозволите, можу вам вкортці переповісти дещо з цього роману.

Товариство за столом скривилося, але з чемности виявило бажання слухати.

„Був такий Івась, що в чужих країнах шукав собі щастя...“

— Не милозвучно, — лагідно перебив містер Ройс. — Це мені, вибачте, нагадусь: Івась, Танас, Панас. Крайче було б Джон. Тут і поезія звуку, і повага, і атракція.

— Не перебивайте, — напіннула Пат. — Коли достойний Фючер зволив собі написати роман про ботокудів, то він мусить бути цікавий хоча б тому, що над ним трудилося його достойне перо.

— Отже, Івась шукав по чужих країнах собі щастя, — віддалі Копилюк. — Та його вдача, покірлива і принижуюча, викликувала у чужих людей відразу і нехоть. Якось він покохав дочку сильної чужої людини і коли усвідомив силу свого кохання, жажнувся. А дівчина ця називалася Моніка. Дівчина теж зацікавилася Івасем, бо хоч він і ботокуд, зате був ставний і чорнобривий.

— І ти кохаєш мене, Івасику, — якось поспитала його Моніка.

— Низькоуклібно признаюся ласкавій панночці, що кохаю, — зашарівся хлопець.

— Що ж ти думаєш робити зі своїм коханням, Івасику?

— Що зволить панночка, те й буду робити.

— А може б так ти мене поцілував?

— Соромлюся. І як воно цілувати таку панунцю.

Дівчина насупилась.

— Стрибками-присядками може б ти виявив свою любов до мене?

— Щоб панночку розважити, я це залюбки зроблю.

І Івась почав з великою вправністю танцювати перед Монікою гопака. Він підкидав навпереміну ноги, ставав на чотирьох і брикав п'ятами, ніби молодий жеребчик. Моніка щиро, до сліз сміялася. Але, коли Івась уже втомився, лице її побагровіло.

— Наша ідилія скінчена, — суворо сказала вона. — Ти не мій ідеал. М'якість твого стану, надмірна гнучкість твоєї спини і, врешті, слабодухість відстрашують моє серце від тебе.

— Панунцю, застрелюся.

— Не матимеш відваги.

— Цілуватиму ваші ноги.

— Бриджуся. Геть!

— Це мабуть проклятуща швабка, ця Моніка, — обурилася мисис Тікет. — Це вони, з дозволу, швабські суки отак знущаються над бідним серцем ботокуда.

Містер Каррік, що був старим парубком, делікатно пошкробав пальцем за вухом. Щось, видимо, пригадав із своєї молодости.

— Нікуди правди діти — влучно! — Гей би вирізок з моєї молодости. Таке щось вчинила зі мною Жанет, французанка з Квебек. Так і припечатала, розпунціла, мою долю. В кавалерському стані прийдеться й вікувати. Гавза маю, кару маю, телевіжен маю, валком клінер маю, великеkonto в банку оф комерс маю, а жінки, з дозволу, чорт ма. І все через цю проклятущу ботокудську несміливість.

Він у своїй щирості загнався навіть у свій юридичний бізнес.

— М'якість, так би мовити, навіть шкодить моїй професії. Ось костюмер. Гарненько мені заплатить і жадас, щоб я його в суді оборонив від суддєйських та прокураторських нападєстєй. Я з адвокатського обов'язку, звичайно, обіцяю йому це зробити. Але в суді... О-о, в суді. Радник, до прикладу, проти обвинуваченого, прокуратор теж проти обвинуваченого. І що тут робити. Як воно протиставитись цим сильним урядовим панам? Параграфи параграфами, а серце, з дозволу, ботокудське, щемить від страху і я тоді замість глаголити про невинність костюмера, годжуся з радником і прокуратором і тільки прошу лагідної кари для обвинуваченого. І суд, звичайно, обдаровує мого клієнта чи то арештом, чи то грошевою карою. Обвинувачений після вироку, річ ясна, проклинає і мене, і моїх дітей, бо думає, що я одружений.

— Нема то краще, як промишляти з мертвими людьми, — забрав голос погребник Ройс. — Від генерала до звичайного бома, всі вони в мосму фюнерал сервісі сумирні і мовчазні. Правда іноді приходитьсь здриг-

нутися перед офіцерськими сполетами на катафаклю, але це швидко минає, бо свідомість підповість, що сполети, чи ордени на мертвих грудях не мають владної сили.

— А все ж що сталося з цим бідним Івасем? — поцікавилася Пат, коли відлягло від неї обурення.

— Нічого особливого, більш-менш те, що й з усіма вами. Оженився з ботокудкою, виховав у ненависті дітей до свого ботокудського роду і потім помер в домі для старих безпритульників.

— А діти?

— Діти виріклися свого роду, хоч їм це й не вдалося, бо йод в язичку і далі діє, відсутність заліза в хребті і шиї дошкульно проявляє себе в неботокудському середовищі. Вони, здаються, нещасливі, хоч своє нещастя уважають за велику ласку щастя.

— Сумний кінець, — завважив містер Андерсон. — Не люблю сумного кінця особливо тут, де молодь весело бавиться.

— О ні, це ще не кінець роману, — заперечив Фючер, чи пак Копилюк. — Ще прийде суд і кара.

— Як це розуміти? — насторожився містер Каррік.

— Будуть судді і будуть ексекютори, — повернув голову Копилюк до юриста. — Зрозуміло, ботокудські судді і ексекютори. Правда, вони вже не називаються ботокудами, бо не мають у своїх жилах йоду, їхні хребти теж очистилися від дригристої речовини, в наслідок чого, спини вже не спроможні постійно згинатися.

— Як же вони, по вашому, мають судити і карати? — ще дужче насторожився юрист.

— Гібридами-молоточками. Це будуть своєрідні живі організми на черепках ботокудів. Як тільки землячок у діяспорі лайне одним словом своє рідне, гібрид-молоточок автоматично вдарить раз по тім'ї. Здумається ботокудові ще раз лайнути своє рідне, гібрид-молоточок ще раз вдарить у тім'я. І так без кінця, з математичною точністю. І от, коли суд присудить якомусь ботокудові кару гібрида-молоточка, лікарі-ексекютори відразу ж порядком операції прищеплять цей автоматичний живий організм до черепа обвинуваченого. Звичайна лайка рідного позначиться легшими ударами молоточка в тім'я, зрада свого рідного, чи вислужництво чужим, молоточок відмітить прецизними сильнішими ударами. Від постійних ударів чимало ботокудів у діяспорі збожеволіє, чимало покінчить самогубством, але й будуть такі, що вилікуються.

— Ну, от такий роман ви написали, містєре Фючер. Це, так би мовити, по лінії оздоровлення ботокудського роду в діяспорі. Ну, ну. Мені мабуть прийдеться відмовитися від замовлення. Моя душа не перетравить написаного. А все ж який заголовок цього роману?

— „Схаменітьсья, ботокуди!“ — із свистом пролунало в залі, аж оркестра на подію замовкла, аж танцюристи на паркеті застигли в безруху. На мармуровому століку, за яким спантелічені трусилися ботокудські знаменитості, були перевернені пляшки з недопитим шампанським, містер Тікет був обляпаний муштардою, мисис Тікет трималася рукою за серце, сукня її була забруджена червоним вином, юрист Каррік удостоївся гулею від чарки, погребник Ройс покалічив собі носа

відламком скла і обличчя його замазалося кров'ю, містера Андерсона вхопила істерія і він реготав, божівельно вирячивши очі. Проте Фючера, чи пак Копилюка немов вітер вивівав із залі.

— Сюрпрайс, май дір френдс, — заглушив все в залі містер Андерсон, хапаючись руками за боки.

II

Коли двійник з'єднався з тілом, Копилюк ще спав чотири доби. Він спав до такої міри міцно, що не чув стукоту поштаря в двері кожного ранку. Щойно на п'ятий день його вимучене тіло мляво піднялося з ліжка. В кімнаті було душно і він хитаючись підійшов до вікна і відчинив його. Свіже повітря трохи скрипило його. Тоді він підійшов до дверей, відчинив їх і виглянув у сінці. У сінцях була купа пакуночків. Копилюк затулив долонями очі. Пом'яті і знівечені були ці пакуночки. На забруджених ковертах шкірилися до нього адреси його земляків-ботокудів; його власний почерк на пакуночках наче б глузував з нього, старанно виписане „Прінтед маттер", чомусь нагадало йому рідну маму і він гірко заплакав. Майже вся пошта вернулася, ботокуди в діяспорі, як видно, не сприймаючи рідної книжки, не полінувалися вернути її поштареві. На пакуночку, що творив наче б шапку на кострищі вивоннених романом коверт, білів урядовий папірець. Це рахунок пошти за повернені пересилки. Від цифри на цьому папірці у белетриста закрутилася голова. Під стіною білими квадратиками поклялися на підлогу листи. Було їх десять. „І що ж вони пишуть, ці мої дорогенькі зємлячки. Дивно, що не полінувалися написати листи і віднести їх до поштової скриньки", — підбираючи з підписом білі квадратика думав белетрист.

Спершу він вивчав письмо на ковертах; складалося воно переважно із заокруглених літер, так питомих для ботокудського пера. На двох листах кінцеві літери були з хвостиками і Копилюк здогадувався, що це від тих ботокудів, що вже вибилися, чи доробилися. Один з них писав: „Містеру Копилюкові від містера Мек Чінчей" (сердега, видно не вигадливий. Мабуть це Чінченко. Сполучив шкотське „мек" із китайським „чін" — розсміявся белетрист). „От, так би сказати, ви прислали на мов нейм свій бук, думаючи, що я ботокуд. А я, собственно говоря, хоч і колись був з оного племена, та тепер уже Мек Чінчей, а це значить, що я з ботокудами іскренно розпрощався. А тому що я розпрощався, вашій бук мені, собственно говоря, вобщє непотрібний. Коли б у ньому були пікчери, то може мої чильдрен мали б забаву до часу, поки б оного не подерли. А так, собственно говоря, ніякої потіхи оний ваш бук моїм дітям не приспорить і тому я, зо звіненням, вертаю його на ваш нейм. І ще я советував бч вам на будуще вобщє не писати таких буків, бо вони для ботокудів те саме, що п'яте колесо в карі. В нас тут є ляйбрері, а в цій ляйбрері буки справжні, не ботокудські. Мої чильдрен коли читають, то й їсти не хочуть, відірватися від них не можуть. І ще советую вам взятися за корисне діло по отношенні приспорення грошей. Советував би вам почати

від клінера, потім, якщо у вас мускель відповідні, перекинутися на бюльдінг, а потом за якийсь бизнес учепитись. А писання буків оставте благороднородженим людям. Прощаю вас іскренно здоровлю. Містер Мек Чінчей."

Другий лист був змережаний літерами-балюничками. Писав якийсь містер О Гара, мабуть з колишніх Огарчуків, чи Огаркевичів. Він звеличав белетриста містером Копилляк, зазначаючи, що старокрайове „юк" звучить не файно.

„Містере Копилляк — починав він, — вашу тоту книжку я цалу ніч читавим і пережовувавим, та ніц в голову не влізло. Гейбисте на підпитку писали її. Якийсь Івась нерозумно травлінг робив по світі, ліз без потреби не до своїх гавзів, кохався в гарних герльс і потім помер в гавзі для старих. А от я шукавим свої Нехворощів, та й не знайшов. Якбисте написали книжку про мої рідні Нехворощі, то, бігме, прислав бим вам п'єтку. А що до вашого отого суду і екзекуторів, тосьте геть ся збаламутили. Як би дійшло до такого часу, то я, бігме, сам би тоді молоточки-гібриди повстромлювавбим у голови отим суддям та екзекуторам. І жаль великий огортає на тотих наших предків, що вигадали тоте наше ботокудське нерозумне письмо. Тото читасш, читаєш, і чувш, же мох тя покривас, чи грас підстрижений, гейби на бакярдах. Я тото вам раджу, містере Копилляк, абисте написали книжку про мої Нехворощі, а я сумлінно вам обіцяю прислати п'єтку. А вашу книжку я подарував свому сусідові містерові Опіон, що то колись Цибулею ся звав. Він обіцяв, що як йому ся сподобас, то вам за неї заплатить, а як ся не сподобас, то подарує містерові Беллові, що то має гросері на Індія ронд. Тоті мої слова абисте не брали криво, бо я це все в науку для вас. З поздоровленням, містер О Гара".

Решта листів були написані більш-менш у цьому ж дусі. Тільки якась старша жінка, що чудом зберегла своє старокрайове прізвище, подякувала за книжку і прислала належність так званим постань ордером. Вона закінчила листа: „Помагай вам Боже" і це підбадьорило Копилюка. Коли белетрист сидів з похиленою головою у своїй кімнаті і укладав цілий плян своїх відвідин до всіх тих ботокудів, що вернули його книжку, раптом хтось легенько прочинив двері. На порозі стояв зігнений у дугу Гаврило.

— З дозволу хочу вас поспитати, містере Копилюк, чи ви живі, чи мертві, — Якщо ви мертві, то я піду геть, а якщо живі, то скажу вам новину.

— Я, правду кажучи, Гавриле, не живий і не мертвий. От такий, як тут кажуть „фіфті-фіфті". Та новину мені хотілося б знати. А переді мною не згинайтеся луком, бо я цього не люблю. А якщо вже не можете без цього спорту обійтись, то принаймні головою доторкніться підлоги.

— За молоду й таке робив, містере Копилюк, та тепер ноги трясуться. А новина поганенька. Містера Андерсона до менталь госпітально відвезли. Вмовив собі, що молотком хтось стукає йому в тім'я. А мисис Андерсон хоче на вас поліцію наслати, бо каже, що то ви своїм буком зробили її чоловіка крейзі.

ПОЛЬСЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ СПРАВИ

(Про книжку Марка Гласка)

Marek Hłasko: Smentarze. Następný do raju; стор. 256, бібліотека „Культура”, Париж 1958.

Це книга зовсім молодого польського прозаїка емігранта, яка однак була одночасно відзначена нагородами і в Польщі (союзом видавців), і на еміграції (видавництвом знаного місячника „Культура”).

Не всі земляки знають, що сучасна польська проза, і то спеціально еміграційна, може похвалитися кількома справді видатними іменами. Серед них є такий, вживаючи дещо старомодного окреслення, повістар з Божої ласки, як Ю з е ф М а ц к є в и ч, автор капітальних книг “Droga do nikąd”, “Karjerowicz”, останньо „Kontra” (тема — сумнозвісна „передача” козаків більшовикам в Лінці). Є також першорядний майстер новелі і непересічний стиліст — Т а д е у ш Н о в а к о в с ь к и й. Є й інші.

В умовах сучасної Польщі, принаймні до останнього часу, трудно було з'явитись в літературі чомусь об'єктивно видатному. Тому й поезія, і проза „лід людводемократичним” режимом нічого особливого досі не появляля, мимо того, що в Польщі живуть і працюють такі передовні письменники, як Я. Івашкевич і А. Слонінський (повернувся був з Англії до окупованої більшовиками Варшави). Советський окупацій-

*****

— Починається, це непогано, — сказав белетрист. — Кажете, що тось молоточком по тім'ї?

— Та ніхто того молоточка і не бачив, тільки йому, містерові Андерсонові щось наверхлось. А містер Каррік уже підшукує для вас відповідний параграф, щоб вас перед суд поставити, а містер Ройс заздалегідь відмовляється вас похоронити, коли суд присудить вам електричне крісло.

— А що з містером Тікет?

— Нараджувався цілу ніч із своєю Пат і постановили вам он цей чек переслати. Він ще й передав таке, що погрози жінки Андерсона і містера Карріка, це водичка, бо вони, назагал, бояться вас. А ботокудське серце, як відомо, любить спокій у затишку. І ще містер Тікет з дружиною просив вас, щоб ви не заглядали до нього в дім, бо його чильдрен перелякуються, а мисис Тікет має теж слабувате серце. Ви її своїм, з дозволу, зникненням із залі геть настрахали, що вона три дні нічого не їла і похудала на десять фунтів. І ще містер Тікет сказав, що як ви цього чека не візьмете, то розхворіється і буде дуже нещасливий. А мисис Тікет навіть побажала вам, щоб ви ще один бук написали, бо той молоточок на тім'ї їй до вподоби.

Він низькоуклібно положив на столі чек і, кланяючись, задом вичовгався з кімнати. Копилюк сховав чек до пристілки і, посміхаючись, старанно почав укладати на столі адреси ботокудів у діяспорі. Він їх мусить добре затижати, щоб завтра, поклавшись під рожевий абажур, без помилок заглянути до кожної ботокудської хати в діяспорі.

ний апарат, збагачений попереднім українським досвідом, скрутив духово-національне життя одразу ж, в зародку здушуючи всякі можливості „хвильовізму”. І щойно жовтневий вибух 1956 року прорвав загату, і хвильовізм в польському виданні, часом разуче повторюючи 1925-1929 роки в Києві й Харкові, почав звучати виразно, хоч і не на повний голос, в країні, яка будь-що-будь має живий спогад двадцятиліття державности, великі літературні традиції, ну, і, розуміється, міцний католицизм, який віддавна став наймогутнішим складником національної культури.

Десятиліття посиленої советизації Польщі апаратом Рокосовського-Бермана не могло не дати наслідків: за тих умов зростало і формувалося молодше покоління. І, власне, це покоління, в момент, коли почуло, що з уст його випала советська затичка, заговорило і в публіцистиці, і в краснім письменстві. Так з'явилася публіцистика органу молоді „По-просту” (до речі, недавно закритого...) і так виникла творчість М. Гласка, що її треба уважати за перший нещасливий голос того покоління. Перед Гласком бо були серед пристосованих і криводушних „робітників пера” (часто з немалим попереднім стажем) також і ті, яким було доручено імітувати голоси молоді. Марек Гласко, без сумніву, є „неложними устами” сучасної молоді Польщі. І в цім полягає передусім історично-соціологічне значення його письменницької появи, значення, що наочно переростає його чисто літературну вартість.

Розуміється, можна підходити до його книжки з критеріями літературного критика, навіть „формаліста”. Можна було б легко знайти родовід його стилю, і... зробити при цьому величезну помилку, бо, наприклад, творчість пізнього Селіна (а саме це ім'я приходить на думку при розважаннях над книгою Гласка) могла бути (думаю, що напевно) цілком незнаною для автора „Цвинтарів”. Гласко дійшов до „селінізму”, як видно з його біографії, цілком самостійно і незалежно, може, навіть, не домислюючись, що був уже перед ним французький автор, який ще перед 1939 роком сказав (пригадую з пам'яті): „Я маю ненависть і стиль — сдину зброю”. Гласко ще міг би до цієї формули додати: і ц и н і з м. Але це не той рафінований і, часом (як, наприклад, у Тадеуша Новаковського) дещо снобізуючий, зроджений із „асекраційного” скептицизму, спільного для мислячих представників нашої страшної доби, доби спустошення і порожнечі, доби дійсно цвинтарів і гудючої віхоли у поламаних вітах голих дерев — без жадного натяку на якусь, хай далеку, весну. Ні, цинізм Гласка не стилістичний засіб, навіть не холодно зроблена й навмисне виготовлена його літературна зброя. Цинізм Гласка — а в т е н т и ч н и й: це цинізм самого життя, цинізм самої нашої епохи, а, поза тим, цинізм, як відворотний бік розтоптаного квіття молодости, розтраченої віри, згвалтованої любови, розп'ятої надії. Цю книжку писав не так письменник, як людина, що її дитинством була тотальна війна і тотальна окупація з Заходу, що підлітком прий-

М. Бутович

ПОЛОН ГЕНЕРАЛА КОРНІЛОВА

Через недогляд в попередньому числі випав уривок із спогадів „Полон генерала Корнілова”. Уривок мав бути на ст. 30, в правій шпальті, третій рядок згори, а після нього слідує закінчення: „Дорога попри ріку була знищена...”, надруковане на 30 стор. ч. 7-8.

Редакція перепрошує автора і читачів за недогляд.

Солдати підіймають руки вгору, — резигнують з недовареного чаю. Ми — багато вище в кущах. Зриваємось і тікаємо в гущавину вгору. З нами чоловік тридцять солдат. Сидимо тихо, без руху. Проходить година, дві, — за нами не шукають. Так просиділи ми довго, як миша під мітлою. Через якийсь час спостерігаємо, що ми недалеко дороги, а по ній починають йти обози — чути німецьку мову. Без руху просиділи ми до вечора. На наше щастя німецькі обозники не заглядали до кущів і нас не викрито.

~~~~~
шла крізь гесну варшавського повстання і підпільної армії, і що зарання юнацтва її було раз на все згашене навалюю із Сходу, новою вже „визвольною” окупацією і ще страшнішою „будовою соціалізму”. Це писав письменник, що його народу протягом війни знищено було третину біологічної субстанції, а протягом десяти літ „соціалізму” — денатуровано не менш, як третину його субстанції д у х о в о ї. Кажучи „українською” мовою, поляки перейшли приблизно те саме, що й ми, лише в значно більше „скороченому виданні”, коли всякі „українізаційні” чи „непівські” ілюзії навіть не встигали обдурювати. І звідтіля також той „цинізм”, цинізм оголеної дійсності, цинізм безілюзійності, бездекораційності, і — безвихідності. Ц и н і з м з н а т т я. І, може, в цьому знатті й таїться якийсь м а й б у т н і й просвіт якогось м а й б у т н ь о г о в и х о д у.

Немає потреби — та й це було б завданням невдячним — переповідати т. зв. зміст книги. „Цвинтарі” це щось як поширена новела чи новелізована повість на канві якоїсь філософічної притчі, якоїсь майже середньовічної інтермедії. „Наступний до раю” — ряд коротких, графічно-гротескових шкіців. „Зміст” книжки ми, зрештою, можемо досить легко уявити собі на матеріялі нашої підсоветської дійсності кінця 20-их — початку 30-их років, хоч наша література тих років не могла її відповідно відтворити ні фізично, ні стилістично (за винятком хіба деяких мотивів у пізнього Хвильового). Наше „знаття”, принаймні в літературі, приходило досить повільним темпом і тому не могло дати того в и б у х о в о г о „цинізму знаття”, яким характеризується д у х книги М. Гласка.

Юзеф Мацкевич (автор зовсім іншої природи і зовсім іншого стилю, людина сформована ще перед апокаліпсою, отже значно міцніша і здоровіша) затитулував свій, ще „клясично” написаний, роман „Шлях в нікуди”. Марек Гласко дає нам у своїй книжці не лише опис, але й саму істоту цього „нікуди”.

С. М.

Начальство радилось над дальшим пляном маршруту. Рішено обережно перейти битий шлях і триматись південносхідного напрямку. Цієї ночі ще було чути на сході гарматну стрілянину. Фронт був далеко.

Ніч ми блукали горою понад битим шляхом. Нагоди перейти не було, — безперервно йшли обози. Дорога була освітлювана ліхтарями при возах. Цієї ночі ми відійшли кілька кілометрів назад. Ранком знову сховались до лісу, а я дістав нове доручення — піти на місце попереднього постою і пошукати, чи не залишилось чогось їстівного. Беру тяженьку вже рушницю, бо помітно ослаб, і з одним солдатом подорожую. Туман огортає нас, та все ж те місце знаходимо. Переглядаємо покинуті рюкзаки, — порожньо. Забираємо зі собою трохи набоїв, знаходимо бінокль Корнілова і обережно вертаємось. По дорозі надбуємо зайця. Стріляти не ризикую, здимаю багнета і кидаю ним до зайця. Знаходжу своїх, що сплять на мокрій траві під соснами: помняті, жовті, зарослі, очі позападали.

Після обіду, як розвіявся туман, капітан вилазить на високе дерево і оглядає місцевість. Добрих новин немає: ми в глибокім запілллю ворога.

Під вечір зауважуємо пастушка з кількома вівцями. Послали до нього солдата з грішми, що ними здалека розмахує. Проте хлопець утікає разом з вівцями, а ми теж в другий бік, в гущавину лісу.

Вечером дістаю нове завдання — знайти безпечний перехід через битий шлях. Крутою горою спускаюсь в долину, а на дорозі тихо, — можна йти. Та вертати на гору вже насилу здолав, було дуже круто. Хапався за кущики трави, а рушниця за плечима тягла в долину.

Перехід відбувся без пригод. Йшли близько якогось лемківського обійстя, але не заризикували заходити. — Потроху підіймались вище й вище. Я, стомлений, тягнувся в хвості. Попереду ішов Корнілов, підтримуваний санітаром під ранену руку. Раптом зупинились. В темноті почувся шум потічка вниз і потягло зимнішим повітрям. Полковник Шмідт, що все хотів перед генералом показатись діяльним, скочив наперед і зразу ж полетів у прірву, потягнувши за собою і Корнілова зі санітаром. Чути було внизу стогін. Всі порядно потовклились, поки докотились до струмка вниз. Шмідт мав оправдання перев'язати собі долоною бандажем, бо ніби поранив руку. Отож підкрутив вуса й підтягнув на очко пояс. Зрештою, нам усім треба було щодня більше пояси підтягати, щоб так не докучав голод. Цього дня ми посилали солдата до села з грішми по харчі. Не вернувся. Поснули ми під групою дерев на відкритому полі. Падав дощ — проснулись в калюжі.

Хоч обережність була головною засадою у нашій подорожі, все ж голод не тітка, побачивши недалеко минулорічну бараболіану ниву, взявши багнета, кілька з нас пробувало шукати торішньої бараболі. На жаль, безвслідно, та й обережність казала скоро ховатись,

бо полем вештались австрійські жовніри з менажками і нерозлучними довгими файками в зубах.

Після наради старших начальників рішено було поділити нашу групу на три, щоб зменшити помітність. І так дві групи ми залишили на долю й недолю. У моєї групі лишилось все начальство та троє солдат.

Вечером іду на розвідку з поручником Падчіним, розглянути треба, куди йти вночі, бо ночі дуже темні.

Ярком, ховаючись за дерева підійшли ми близько до села. Пару раз майже наткнулись на якихось окремих ляндштурмів. — Типове гірське село розтяглось, здається, на мильо. Видно обози. Чути співи і гру на гармоніях. Гармат вже від передучора не чути. Спокій запліля. Це так вплинуло на поручника Падчіна, що він гістерично заплакав: „Ніколи ми не дійдемо до своїх!” Цієї темної ночі спускались ми зораними терасами до села. Кожен край тераси приходив несподівано і ми кожного разу орали носом. І коли вже були близько землі, хапали руками, чи це не саджена бараболя.

Перейти через вузьке село пощастило нам непоміченими. Темнота нам допомогла пройти цілком близько вартового, що стеріг якісь вози, але та ж темнота втягла в халепу капітана Манглярова. Ідучи попри якийсь глибокий рів, він посковзнувся і раптом опинився в кльозетній глибокій ямі і хриплим шепотом просив помочі. Простягли йому рушницю і так витягли його й поставили на сухе. Але був він такий пахучий, що тримались ми від нього осторонь.

Почало розвиднятися і ми знову повертали до лісу. Ослабленого, прищупленого Корнілова санітарний підстаршина тримав підруку. Врятований мною бінокль висів йому на грудях. Корнілов мало говорив і тяжко було пізнати по обличчі, що він думав.

Наша гусакувата група старшин з трьома жовнірами, що з тими палицями нагадувала малюнок Бреґеля „Сліпці”, повернула на денну ночівлю до лісу. Знайшли джерело, напились і залягли в кущах. Снили самі смачні страви і невідгідні сінники. То воші підгризли нас з усіх сторін. Воші були в кращім положенні, ніж ми, хоч потім, пороздгавшись на сонці, ми трохи їх такн побибли, залишаючи решту на пізніше.

Шлунки поробились маленькі і якісь їжакуваті. Цим разом післали по харч певного солдата, що щиро хотів заробити Георгія. Дали йому грошей і казали, як би була для нас небезпека — стріляти. За пів години почули постріл. Тоді поховались в гущавину і сиділи тихо кілька годин. В бінокль з дерева я спостерігав напрям до села. Часом мерещились мені якісь фігури німецьких жовнів, але без руху. Нас не шукали, солдат не зрадив. Але на горі, направо, лемко засівав ниву. Хотілось позбирати те зерно і зварити пресмачну зупу.

Тим часом надумались спробувати зварити бодай трави, та не було вже сірників. Треба було якогось винаходу. Поки я пробував вийняти з бінокля шкельце, щоб, піймавши соняшний промінь, запалити сухе листя, санітар висипав на камінь з набою порох, посередині поклав капсуль, довкола сухе листя і, вдаривши кінчиком кишенькового ножа по капсулі, —

вже мав вогонь. Варили якусь травцю, сидячи на каменях при потічку. На жаль, страва — густозелена — була огидна й гірка. Не було можливо ї їсти. Вигляди на харчування скінчились. Перспективи погані.

Гострий службист, полковник Шмідт, тим часом придумав собі зайняття — почав ламати, застромивши в каміння, свою шаблю. Побачив це Корнілов і питає нащо він це робить. — Шмідт каже: „не хочу, щоб моя зброя дісталася у руки негідного ворога!” — Корнілов відповів: „Вам цар дав зброю, щоб нею ворога бити, а ви, полковнику, в присутності вашого начальника ї нищите!”

Під вечір була нова нарада про маршрут і дальші пляни. Беручи під увагу наші упадаючі сили, та дуже скорий рух фронту на схід, бо вже від кількох днів не чути навіть гарматної стрілянини, рішено не ходити темними ночами по горах, а триматися обережно дороги. Щодо їжі, — спробувати самим в окремо стоячих хатах добути харчу за гроші.

З наступаючою темнотою рушили ми, як „каліки перехожі”, спираючись на патики, до поблизького села. Було це, здається, село Ожехово, чи по-українськи — Оріхове. Засіли в городі. Капітан Мангляров, що говорив по-польськи, пішов стукати до вікна крайньої хати. Довго ніхто не озивався. Нарешті відчинились двері і відразу вивалила куча дітей з татом, мамою, дідом і бабою, і почався несамовитий крик і лайка. Ми всі приєднались до Манглярова. Просимо продати їжі, пхаємо гроші, утихомирюємо. Старий поляк репетував, що не хоче вмирати за нас, що тут був уже за дня жовнір, стріляв, що австрійське військо обшуквало його город і погрожувало йому розстрілом, що в городі у нього знайдено телефон, покинений відступаючим російським військом, що він має досить того...

Тим часом старший хлопець кинувся через паркан до села і зник в кущах. Ми побачили, що треба втікати і то якнайскоріше. Геть, бігом через ворота, і палиці покидали. За закутом відкрилась гірська річка, досить широка, але мабуть не глибока. Вправо, по протилежному березі, стояв обоз і палали ватри. Наші, що були спереду, кинулись брести вліво через річку. Корнілов, я і один солдат, що його підтримував, були задні. Ми з солдатом понесли Корнілова через річку, склавши чотирикутні руки, як сідало. За хвилину і ми, і ті спереду були освічені ліхтарками. І ті спереду вже опинились в полоні, хоч ніхто не стріляв. Тільки якийсь оберляйтенант, що освічував нас ліхтаркою, тримав пістольо націлюючись на Корнілова. Ми поставили генерала на камінь і були оточені австрійцями. Корнілов заговорив до оберляйтенанта по-французьки і той чемно йому відсалютував та спитав чи маємо яку зброю. І зараз же казав нам дати гарячої кави. За зброєю, чи чим іншим не шукав. Хліба казав нам не давати, бо попсуємо шлунки. Десь уже за п'ять хвилин ми сиділи у критих будахми возах. Корнілов — у санітарній каретці. Нас оточили кіноточки зі смолоскипами і зараз же рушили до якогось штабу. Як пізніш ми довідались, взяли нас до полону: артилерійський транспорт і санітарний обоз.

Микола Чирівський

ПРО СОЦІАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЗДА

(Закінчення)

Справді революційним кроком вперед в ділянці суспільної думки, було введення в З'єдинених Державах соціального забезпечення на старість і на випадок безробіття, які були дальшим поступом рузвелтівської ери, т. зв. Нью Дил (New Deal), навіяної духом соціальних реформ і збільшеної державної контролю господарського життя країни. В 1935 році, спершися на податкову клявзулю конституції, проведено в життя закон про забезпечення на старість, що його кілька разів поширювано, включаючи щораз ширші і ширші шари громадянства в його благодатний обсяг. Підношено теж кілька разів і податок для тієї мети, і ставки для тих, що покористувалися добродійствами цього закону. Два роки тому скорочено теж і межу віку із шестидесяти п'яти до шестидесяти двох літ для працездібних жінок, дозволяючи їм вже одержувати старечу пенсію після шестидесяти двох років життя, одначе у зменшеній відсотково ставці.

Деталі закону змінювалися і змінюються в залежності від багатьох факторів, як натиск поодиноких груп включатися в обсяг закону, поступ в соціальному думанні і в прогресивному запереченні філософії „вільної руки“, піддержка консумпційного рівня для збалансування господарського ринку, і konieczність пристосування старечих платень до збільшування коштів прожитку, що наростають в пропорції до інфляційної спіралі в Америці. Теж змінюються і методи адміністрації суспільного забезпечення. Зпочатку була створена окрема установа т. зв. Адміністрація Соціального Забезпечення, що діяла в складі Департаменту Скарбовости, і діяла засобом окремих відділів та бюр. В 1953 році створено Департамент (Міністерство) Здоров'я, Виховання і Добродійности, якому повністю передано адміністраційні завдання старечого забезпечення.

І хоч деталі закону змінювалися, його основи лишилися незмінними. А саме забезпечення старости є побудоване на федеральній базі, цілком інакше як будь-які інші ділянки суспільного страхування. В тому вміщувалася і велика небезпека для цілого закону, яког конституційність могла бути легко заперечена. Аргументи законности і конституційности були подвійної природи. Перше за все закон оподатковував і працедавців, що б забезпечити на старість працездібних, що являло собою спеціальну форму упривілювання однієї класи коштом другої, або і спеціальну форму дискримінації. З другого боку, федеральний характер закону міг легко спричинити колізію між стейтовою суверенністю і федеральними компетенціями. В минулому, не один закон опрокинено з причини такої колізії, та в обороні прав поодиноких стейтів. Кількома наворотами, одначе, конституційність закону про Соціальне Забезпечення найвищі суди підтримали. Закон спирається, як було згадано, на „податковий клявзулі“ конституції ЗДА (арт. I, секція 8), за якою кон-

грес може накладати податки. А згаданий закон уводить податок; для конституційности його байдуже для якої мети. Там теж виправдано соціальне забезпечення на старість і зафіксовано інші ділянки забезпечення, що їх сперто на стейтові базі, але із великою участю федерального правління і федеральних фондів.

В загальному нарисі оттакі найважливіші постанови закону про Забезпечення на старечі літа. Перш за все працедавець і працездібнаємець платять податок, що його відсоток змінюється доволі часто, хоча він завжди остається відносно низький, і остаточно рішається Бюром Внутрішніх Доходів. Впливи з цього податку створюють спеціальний фонд, адміністрований Міністерством (Департаментом) Скорбовости. В разі нестачі фонду його збільшується з інших джерел федеральних доходів. Відціля виплачується управненим пенсію, якої величина залежна від висоти заробітної платні, літ праці, та інших важливих факторів, як існування інших членів родини, що були удержувані у забезпеченні, наприклад, жінка понад 65 літ життя, або нелітні діти, що не можуть ще на себе заробити.

По друге, соціальне забезпечення дістає не тільки сам застрахований працездібнаємець, але і ті, що його евентуально пережили, і не мають змоги себе удержати, як наприклад, вдова із маленькими дітьми. Вона і діти аж до повнолітності наймолодшого діставатимуть оцю пенсію, яка зменшуватиметься із доростанням поодиноких дітей. Тут важко розрізнити між статусом „повного заасекуровання“, що загально вимагає сорок кварталів праці і соціального оподаткування, і дає завжди право на пенсію по 65 літах (або 62, в окремих випадках) та статусом „біжучого заасекуровання“, що дає право на забезпечення тільки в спеціальних умовах, а саме, коли б хтось був забезпечений впродовж довільних шістьох кварталів, той в міжчасі досягнув шістьдесят п'ятого року життя, або помер, зобуваючи право пенсії для своїх потрібуючих рідних. Ще існують і інші детальні виїмки і обмеження, в які нам тут не можливо заглиблюватися.

Із суспільно-харитативної точки погляду, забезпечення на старечі літа, так як і забезпечення на випадок безробіття, мають величезне значення, бо вони створюють хоч скромну, але все ж таки фінансову базу для тих, що опинилися поза активним економічним процесом, і охороняють багатьох від нужди і браку всіляких засобів прожитку. Не можна заперечити, що засобом цих забезпечень американське правління включилося цілковито в харитативну акцію, що її ще недавно заперечувала американська економічна політика. Із господарського боку суспільне забезпечення є важним стабілізаційним економічним засобом для злагіднювання кон'юнктурних коливань через підтримку і регуляцію консумпційних можливостей загалу. А теж грошовий фонд, з якого виплачується старечі пенсії, або фонд для підмоги безробітним, ін-

вестується в державні бонди (облігації) і тим самим регулюється і обіговість грошей в народньому господарстві ЗДА, залежно від ринкової потреби і ринкової кон'юнктури.

Забезпечення на випадок безробіття часо́во де́що випереджує соціально́е застрахування на старість. Стейт Вісконзін першим впровадив виплати для безробітних в 1932 році, а його наслідували 27 стейтів. Коли ж законом про Соціальне Забезпечення 1935 року федеральний уряд заохотив усі стейти зорганізувати грошові компенсаційні фонди для безробітних, та й обіцяв їм свою матеріальну підтримку, коли поодинокі стейти придержуватимуться деяких федеральних вимог в адмініструванні, господарюванні і контролі їхньої системи застрахування. Тому, що забезпечення на випадок безробіття побудоване на стейтовій базі, воно ніколи не було до тієї міри квестіоноване у своїй конституційності, як от соціальне забезпечення на старість.

Суспільна асекурація безробітних фінансується окремим податком, що його в більшості платять тільки підприємці. Але не всі ділянки народнього господарства охоплюються забезпеченням безробітних. Не включається тут робітників з сільському господарстві, домашню послугу, і робітників т. зв. незискоорієнтованих підприємств, як, наприклад, шпиталі та університети. Деталі забезпечення безробітних змінюються залежно від стейтового закону, включно із висотою компенсати безробітних та й умовами її виплати. У випадках рецесії або депресії, федеральний уряд або добавляє до основної ставки стейтового забезпечення, або продовжує її виплату поза час передбачуваний поодинокими стейтами. Загально період виплати безробітним компенсат обмежується до 26-ти тижнів.

Побіч цих двох основних форм соціального забезпечення, на випадок старости і на випадок безробіття, закон із 1935 року передбачає ще і інші форми суспільної опіки над цими шарами американської спільноти, що їх само життя поставило поза активним економічним процесом, як підмога для старців, які не здобули регулярного забезпечення в час своєї продуктивної молодости, підмога для калік, сліпих і дітей, або забезпечення здоров'я немовлят і дітей, опіка над вагітними жінками, і публічна служба здоров'я. У всіх цих випадках, суспільне забезпечення є побудоване на стейтовій, повітовій, або муніципальній базі, із видатною підмогою федерального уряду, коли стейти придержуватимуться окремих федеральних вимог, відносно адміністрації і фінансування різних ділянок соціально-харитативної опіки над потребуєчними. Скрізь в ЗДА існують осередки і уряди здоров'я, де неможли можуть одержати лікарську і шпитальну опіку або цілком безплатно, або таки за дуже мінімальною оплатою. Приватні шпиталі, санаторії і інші лікувальні установи обов'язково співпрацюють із державною службою здоров'я. Скрізь існують станиці опіки над матір'ю і дитиною, щоб забезпечити рівень фізичного здоров'я неможлимих клас спільноти.

Немає в Америці загального і примусового забезпечення на випадок недуг і хвороб, включно із медичною, хірургічною і шпитальною опікою, як це діється

в багатьох європейських країнах. Хоч публічна опіня у відношенні до хворобового забезпечення поділена, то головню заслугою організованих лікарів є його відсутність в ЗДА. Ідею такої асекурації підношено і дискутовано доволі часто, але будь-яке законодавство в тій ділянці було нездійснене через, т. зв. групову пресію в політиці (politics of the pressure groups). Які ж аргументи підносять противники суспільного забезпечення на випадок недуги. Перш за все, кажеться, що таке забезпечення жакливо обтяжить лікарів і шпиталі, бо загал одержуючи їхні послуги безплатно, використовуватиме їх для благих причин. Стессен, бувший кандидат на президента ЗДА, оповідає, що за час його побуту в Англії, де, до речі, є хворобове забезпечення, шпиталі були переповнені менше поважно хворими, а дійсно смертельно хворі не могли найти приміщення в шпиталях, і вмирили дійсно позбавлені лікарської опіки. Аргумент суто перебільшений, який доказує скоріше нездібність адміністрації, як шкідливість хворобового суспільного забезпечення. Іншим аргументом, що його висувається проти такої асекурації є доволі високий дохід американського загалу, що може собі дозволити на приватне хворобове застрахування, як Блю Крос і Блю Шилд, які добре функціонують, а з другого боку доволі добре розбудована суспільна хворобова опіка для бідніших. Третім аргументом є думка, що насильне хворобове забезпечення більшості загалу обнизить рівень лікарської послуги, перевтомлюючи лікарів і забираючи від них у великій мірі матеріальний стимул, через видатню обнижку їхніх заробітків і перемінюючи їх в державних платних урядовців, що виконуватимуть „норму”. Чи слушні, чи неслушні ті аргументи, автор полишає їх індивідуальному осудові читача.

Так виглядає обсяг соціального законодавства в ЗДА, що його обговорено в дуже загальному нарисі.

ІХ ПРОТЕСТАЦІЙНА ЗУСТРІЧ В БОФАЛО

Людню було в Бофало 16 і 17 серпня. Тисячі українців Канади і ЗДА зібрались у 25-ту річницю Голодової Облоги України Москвою, щоб запротестувати проти московської окупації України. Увечері, 16-го серпня, великі залі „Дніпра” — будинку Організацій Визвольного Фронту — ледве вмщували прибулих на Зустріч. У прекрасно оздобленій залі відбувся вечір з виступом театру легкого жанру. Відомі українські актори: Володимир Шашаровський, Іванна Кононів, Валентина Калин і Я. Пінот-Рудакевич виступили на тему „Колись і тепер”. Виступ був прекрасний і з захопленням сприйнятий чисельною публікою.

Протестаційна Зустріч відбулась 17 серпня на площі Крік Сайд Гров. Після польової Служби Вожої, відправленої о. деканом М. Волковським, сумівські колони вимаршували на площу. Голова Комітету Зустрічі Б. Мороз коротким вступним зверненням відкрив Зустріч. Д-р Н. Процик попросив до президії конгресмена Дж. Піліона, Голову ЦК АВН Я. Стецька з дружиною та представників суспільно-політичних організацій Канади і ЗДА. В промовах навітлено події 25 років тому в Україні і з'ясовано завдання української

спільноти на нині і завтра, закликаючи її до змагу і боротьби проти комунізму за визволення України з-під московської окупації. Резолюцію-протест з апелем до вільного світу: підтримати український змаг за державну незалежність, присутні схвалили оплесками.

Різноманітна мистецька програма доповнила політичну частину Маніфестації. Артисти бунд Театру В. Блавацького, в монтажі з повісти Антоненка-Давидовича „Смерть”, відтворили перед глядачами боротьбу інтернаціоналу з християнським „Отченашем” на Україні в 20-х роках. Слухаючи мистецьке виконання монтажу, глядачі переконувались, що комунізм чужий для української національної духовости. Приємне враження справив чоловічий хор з Сиракюз, диригований паненою Кокодинською. Висліди творчої праці В. Божика з струнною оркестрою Ю СУМА, в супроводі мішаного хору сумівців, слухачі прийняли з захопленням. Добре виконав свою програму хор „Прометей” з Торонта під кер. проф. Туркевича. Піснями, виконаними духовою оркестрою з Бофало, закінчено програму. Змістовна і добре організована була Зустріч, тільки промовці говорили забагато.

ЯК УКРАЇНСЬКИЙ ДІТРОЙТ ЗУСТРІЧАВ ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА

Для дітройчан відвідини Дорогого Гостя мали особливе значення, бо ж так склалося, що його приїзд до Дітройту співпав з відзначенням роковин Державного Акту з 30. червня 1941. р. Афіші, листівки, радіо й преса заповідають: „В сімнадцяту річницю Державного Акту 30. червня 1941. р. Достойний Ярослав Стецько поділиться з Українською Громадою Дітройту й Метрополією досягненнями української визвольницької політики”...

Комітетчики в півголос питають: „А, чи прийдуть ті, що в своїй позиції до руху, який ініціював Акт Відновлення, не спроможні збагнути значення чину”.

На лєтовниці у Віллов Ран

Гарний суботний ранок 28. червня розвіяв турботи тих, що побоювались за участь. В просторій почекальні на лєтовниці Віллов Ран, за тридцять миль від Дітройту, скрізь чути українську мову. Люди, що купками стоять, питають один одного: „Коли літак прилітає, якими ворітьми нам іти?”...

Серед зібраних українців на лєтовниці помічається людей різних середовищ й різного віку.

Др. С. Рудзітис, наш старий знайомий, з групою балтійських народів. Він очолює Союз балтійців.

Крило важкої машини лінії „Кепітал Ейрлайн” просувається повагом над головами численної української й неукраїнської дітройтської громади. Очі здивлені в дзері літака, до яких обслуга підсуває рухомі сходи. Клацають фотоапарати.

Др. М. Климичин, друг Достойного Гостя вітає Я. Стецька від дітройтської громади. Біля нього представники всіх Організацій Визвольного Фронту, чужинні делегати й найменші з квітами.

Блакитна машина марки „Кедиллак”, завітчана українським державним прапором, повагом просувається по автостраді: Віллов Ран — Дітройт. За нею довга колона автомашин дітройтських українців та дружніх народів.

**

Понад 60 людей, членів Управ Організацій Визвольного Фронту, обсіли накриті столи в домівці Українського Національного Клубу „Орлик”, що його придбав для потреб нашої організованої молоді Осередок СУМА ім. П. Орлика — Дітройт-Схід. Ділові наради Організацій В. Ф. Дітройту з участю Я. Стецька проводить голова Координаційного Комітету тих організацій, В. Ц., аналізуючи діяльність дітройтської української громади.

Виміна думок між Гостем та членами Управ поодиноких Організацій проходить за перекусом, що її зготували наші пані, зорганізовані в Лізі Укр. Жінок в Дітройті, яку очолює п. Іванна Цісиак.

**

На п'яту призначена зустріч-конференція представників поневолених народів, преси, й радіо з Гостем.

Вже менша числом колона автомашин переїздить до „Ветеранс Меморіал Білдінг”, розміщеного в мальовничій околиці центру динамічного городу — Дітройт.

Редактор Зенон Тарнавський відкриває конференцію, вітаючи Гостя й прийвних. Коротке, ділове експозе Голови Ц. К. АБН, питання й відповіді забігають час до сьомої години. Цікавляться, питаються: болгар, балтійці (литовці, лотвиші, естонці), словаки, білоруси, інші. Всім просвічує одна думка: справа визволення їхніх батьківщин.

Наближається восьма година, час зустрічі українців і не-українців з Достойним Гостем.

Бенкет

Просторі коридори репрезентативного будинку Дітройту, „Ветеранс Меморіал Білдінг” заповнюються святково прибраною громадою людей, що різними мовами наповнюють увесь будинок. Велика гостинна зала, прибрана відзнаками АБН, заповнилась людьми. Їх більше трьох сотень. За президіальним столом бачимо консулів Франції й Фінляндії, діючого голову міста в часі відсутности п. Міріяні — п. Марусю Бек, дітройтського декана, о. д-ра С. Кнаппа, представників народів: болгар, білорусинів, балтійців (литовців, лотвишів, естонців), вірменів, словаків, румунів, представників українських організацій. Шнурочком входять на залу завітчані молоденькі бандуристи СУМА ім. П. Орлика зі своїм диригентом, п. П. Поталенком. Від президіального стола оплески — це чужинці. В супроводі голови Громадського Комітету, д-ра М. Дужого входить Достойний Гість. Присутні, стоячи, довгими оплесками вітають його.

Діючий голова міста, п. М. Бек говорить про незломність народів, що за залізною заслоною боряться за волю, а по українськи додає: „У мене таке саме українське серце, як і у вас, така сама українська кров, як і у вас”. Звертаючись до Гостя: „прийміть цей символічний ключ від нашого міста”... А словак: „Мені тодішньому червоно-армійцеві т. зв. чехословацької

армади казали стріляти до бандерівців. І, як же я міг до них стріляти, коли моє серце таке, як їхнє, коли я прагнув того самого, що й вони...

А мій сусід при столі, представник румунів питається: „Хто фінансує цю велику роботу АБН і всього того фронту!“

Коли одержусь відповідь, що тими фінансистами вивольної справи є оці люди, що на залі й їм подібні, мовчки кладе банкнот на роботу АБН.

Привітання від українців о. Др. С. Кнапп.

„Незвичайною є справа, за яку боретесь, бо з Богом зачинали... Роботу цю велику благословляв наш святець Митрополит Андрій“...

В річницю Акту відновлення Державности

Хоч надворі гарячий день — зала вщерть наповнена. Доставляють крісла, бо нестаче сидячих місць. Публіка проміняла зелену „Діброву“ на залю Народнього Дому. Духова оркестра Осередку СУМА „Київ“, Дітройт-Захід починає бравурний марш. Алесю поміж стінами людей проходить Гість в супроводі членів Комітету.

Д-р Марітчак вітає Достойного Гостя від української Громади Дітройту. ... „Він, хоч і не член Організації, яка ініціювала Державний Акт 30 червня 1941 року, та з притиском стверджує, що той АКТ БУВ ІСТОРИЧНОЮ КОНЕЧНІСТЮ українського народу“... — підтверджує свої думки д-р О. Марітчак, кол. видний і активний учасник ЗУНР, видатний адвокат, оборонець революціонерів з ОУН перед польськими судами.

Перша частина дня зачалась відзначенням Державного Акту, що його коротко, але ядерно аналізував проф. д-р М. Дольницький.

Відкриваючи другу частину програми, голова Координаційного Комітету Організації Визв. Фронту — В. Щербій представив численній громадї Гостя.

Вуря оплесків, вставання з місць. А тоді тиша. З мікрофону спокійний, м'який голос несеться по залі:

... „Невже є хтось, хто повірив би, що Організація Українських Націоналістів могла підмавнути тої міри людей, якими були: Великий український святець, Митрополит Андрій і Преподобний Владика Полікарп, які писали свої послання вже тоді, коли було видно всім українцям, що німці не годяться з нашим Актом?“ ... „чому ж такі способи й засоби поборювання Акту, що був Актом всієї нації?“ — нав'язує Гість до державного Акту з 30 червня 1941 р.

Голова ділової Президії, д-р М. Дужий дає слово Гостеві для його політичної доповіді.

На залі врочиста тишина. Кожна думка доповідача підганяє: провести в діла єдиноправильні думки — це завдання нас всіх на чужині.

Ніхто не голоситься до дискусії, коли таку запропонував голова президії. Бо про що ж говорити?

Не було ні одної думки, яку висловлював прелегент, а з якою хтось не годився б.

Дивовижі

Так уже є, що без дивовиж, мабуть, таки не обійтись в наших (рідних) умовинах. Зачалось з того, як Діловий Комітет, запрошуючи людей з багатьох середовищ, не поминув і Пластової Станиці. Відповідь

УПРАВИ ВІДДІЛІВ! У ВЕРЕСНІ, ЖОВТНІ І ЛИСТОПАДІ ЗМІЦНІМ ФІНАНСОВІ СПРОМОЖНОСТІ „ВІСНИКА“ І ВИДАВНИЦТВА. ЛІКВІДУЙТЕ ЗАБОРГОВАНІСТЬ.

була: „Беремо участь тільки в таких імпрезах, які влаштує УКК“.

А за шість днів перед приїздом Голови АБН до Дітройту появилась довша нотатка в місцевому щоденнику „Ди Дітройт Ньюз“ з дня 22 червня ц. р., стор. В-13, пера знаного в нашій громадї кореспондента цього щоденника, Джіма Ендерсона. Новинка кінчалась так: „Стецько і бандерівський рух (бандеріст мувмент) стали контроверсійними серед українців у вільному світі, особливо серед тих, що прибули до Сполучених Стейтів після другої світової війни. Багато з них, включно з Денисом Квітковським, президентом Дітройського Відділу Українського Конгресового Комітету уважають бандерівців екстермістами (підкреслення В. Щ.).“

А в час приїзду Гостя до Дітройту Комітет, що влаштував зустріч, довідався з цілком достовірних джерел, що якісь українці з Дітройту вислали листа до вашингтонського бюро одного мішігенського конгресмена, який був запрошений до участі в бенкеті. В листі перестерігалось конгресмена, що, коли той прийме участь в такому бенкеті, не одержить українських голосів в мішігенському стеїті...

Чи коментувати ці дивовижі?

Замість коментаря ми скажемо: Прости їм, Господи, бо, може, вони не знають, що роблять. А, коли знають, то...

В. Щербій

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ! ХТО НЕ ВНІС ДОСІ ПЕРЕДПЛАТИ ЗА ЖУРНАЛ — ЗРОБІТЬ ЦЕ НЕГАЙНО.

ГЕТЬМАНСЬКИЙ КОНГРЕС У ДЕТРОЙТІ

4-6 липня відбувся в Детройті Всегетьманський конгрес Союзу Українців Гетьманців. Доповідь проф. В. Гришка „Діичне гетьманство в роді Скоропадських — підстава української державности“ була покладена в основу при схваленні „Норм спадковости гетьманської влади і гетьманської булави в проводі гетьманського руху“. Другу доповідь на тему: „Гетьманська ідея в боротьбі за незалежність України і завдання гетьманського руху“ виголосив правник Д. Левчук. Конгрес покликав Генеральну Раду Гетьманського Руху в складі 35 осіб, на чолі з проф. В. Гришком. Головою Виконного Управління обрано О. Шаповала. Від Головної Управи ООЧСУ Конгрес вітав д-р М. Дужий.

ПОВІДОМЛЕННЯ

20-21 ВЕРЕСНЯ Ц. Р. АМЕРИКАНСЬКІ ПРИЯТЕЛІ АБН УРЯДЖУЮТЬ 2-ий КОНГРЕС В NEW YORK HOTEL, 8th AVENUE and 34 St., NEW YORK CITY. — ПРОСИМО ЗАВІТАТИ НА КОНГРЕС І БЕНКЕТ.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ К-Т КОНГРЕСУ